

BOSNIA AND HERZEGOVINA
MINISTRY OF FOREIGN TRADE AND
ECONOMIC RELATIONS

Broj: 10-50-3531 /16
Sarajevo, 10.11.2016.godine

BOSNA I HERCEGOVINA
PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BOSNE I HERCEGOVINE
SARAJEVO

PRIMLJENO: 10-11-2016			
Organizaciona jedinica	Klasifikaciona oznaka	Redni broj	Broj priloga
02/2-	28-	2883/16	

BOSNA I HERCEGOVINA
PARLAMENTARNA SKUPŠTINA BIH
DOM NARODA

Komisija za spoljnu i trgovinsku politiku,
carine, saobraćaj i komunikacije

Predmet: Informacija o stanju u sektoru poljoprivrede u Bosni i Hercegovini

Veza: Dopis broj: 02/2-50-8-23-24/16 od 27.10.2016.

Poštovani,

U skladu sa dopisom veze koji se odnosi na zaključke sa 22.sjednice Doma naroda Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine, održane 31.08.2016.godine, a vezano za organizovanje tematske sjednice o stanju u sektoru poljoprivrede u Bosni i Hercegovini, u prilogu akta dostavljamo traženu Informaciju o najaktuelnijim pitanjima u oblasti poljoprivrede u Bosni i Hercegovini.

Informacija sadrži odgovor na pitanja koja su potencirana u zaključcima Doma naroda usvojenim na 22 sjednici, pregled dosadašnje realizacije mjera i prioriteta u oblasti poljoprivrede ishrane i ruralnog razvoja u 2016., kako su navedene u Godišnjem izvještaju iz oblasti poljoprivrede ishrane i ruralnog razvoja za 2015. godinu i analizu dosadašnjeg sprovođenja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Bosne i Hercegovine Evropske unije u dijelu u kojem se odnosi na oblast poljoprivrede.

S poštovanjem

Prilog: kao u tekstu

MINISTARSTVO SPOLJNE TRGOVINE I EKONOMSKIH ODNOSA BIH

**INFORMACIJA O NAJAKTUELNIJIM PITANJIMA U
OBLASTI POLJOPRIVREDE U BOSNI I HERCEGOVINI**

**Priprema za Tematsku sjednicu Komisije za spoljnu i trgovinsku politiku,
carine, saobraćaj i komunikacije Doma naroda pod nazivom „Stanje i
perspektive u sektoru poljoprivrede u Bosni i Hercegovini“**

10. novembar 2016.

INFORMACIJA O NAJAKTUELNIJIM PITANJIMA U OBLASTI POLJOPRIVREDE U BOSNI I HERCEGOVINI

Uvod u informaciju

U skladu sa zaključkom s 22. sjednice Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH održane 31.08.2016. godine na kojoj je usvojen Godišnji izvještaj iz oblasti poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja za Bosnu i Hercegovinu za 2015. godinu, kojim je, između ostalog predviđeno da će Dom naroda održati tematsku sjednicu o stanju u poljoprivredi nakon održavanja tematskih sjednica i javnih rasprava u svim nadležnim institucijama i parlamentarnim komisijama. Komisija za spoljnu i trgovinsku politiku, carine, saobraćaj i komunikacije, kao nadležna Komisija u Domu naroda je na 24. sjednici održanoj 27.10.2016 godine odlučila da organizuje tematsku sjednicu o stanju u sektoru poljoprivrede u Bosni i Hercegovini pod nazivom „Stanje i perspektive u sektoru poljoprivrede u Bosni i Hercegovini“.

Kao osnova za raspravu poslužiće Godišnji izvještaj iz oblasti poljoprivrede ishrane i ruralnog razvoja BiH za 2015. godinu. Nadalje, u cilju obezbjeđivanja što kvalitetnijih informacija za raspravu na sjednici, od Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa kao resornog nadležnog ministarstva je zatraženo da pripremi i dostavi Informaciju o najaktuelnijim pitanjima u oblasti poljoprivrede, sa posebnim osvrtom na:

- pitanja koja su potencirana u zaključcima Doma naroda usvojenim na 22 sjednici održanoj 31.08.2016.,
- dosadašnju realizaciju mjera i prioriteta u oblasti poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja u 2016., kako su navedene u Godišnjem izvještaju iz oblasti poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja za 2015. godinu
- analizu dosadašnjeg Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Bosne i Hercegovine i Evropske unije u dijelu u kojem se odnosi na oblast poljoprivrede.

Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH je pristupilo realizaciji zaključaka a struktura pripremljene Informacije se bazira na prethodno dostavljenim zaključcima nakon rasprave o Godišnjem izvještaju iz oblasti poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja BiH za 2015. godinu koji glase:

1. Podržavaju se aktivnosti nadležnih institucija Bosne i Hercegovine čiji je cilj unapređenje poljoprivredne proizvodnje i ostvarivanje uslova za izvoz prehrambenih proizvoda na tržište EU.
2. Od nadležnih institucija traži se da preduzmu potrebne mjere koje bi adekvatno odgovorile na sledeća pitanja:
  - potrebe bolje kontrole granica naročito pri uvozu poljoprivrednih proizvoda;
  - usmjeravanje sredstava iz prelevmana u poljoprivrednu proizvodnju;
  - potrebe za povećanjem podsticaja za naše poljoprivredne proizvode;
  - zalaganjem za povećanje proizvodnje, posebno plasteničke;
  - izradu programa proizvodnje,
  - kampanje za promociju domaćih proizvoda.

3. Od Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH se očekuje da posebnu pažnju posveti realizaciji zadataka iz Godišnjeg izvještaja iz oblasti poljoprivrede ishrane i ruralnog razvoja BiH za 2015. godinu:
  - izrada i usvajanje ključnih zakona;
  - izrada strateškog plana ruralnog razvoja;
  - unapređenje poljoprivredne statistike i informacionog sistema;
  - usklađivanje sistema zemljišnih registara i unapređenje procesa upravljanja zemljištem;
  - uspostavljanje operativne strukture za korištenje predpristupnih fondova EU;
  - jačanje administrativnih kapaciteta i struktura za koordinaciju u okviru sektora poljoprivrede i ruralnog razvoja, uključujući i mjere podrške;
  - dostizanje potrebnog nivoa standarda kvaliteta i bezbjednosti hrane za nesmetanu trgovinu poljoprivrednim robama i izvoz roba životinjskog porijekla na tržište EU.

4. Od Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH se očekuje da u narednom periodu intenzivira aktivnosti na ispunjavanju sledećih uslova za izvoz hrane (kako je navedeno u Godišnjem izvještaju iz oblasti poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja BiH za 2015.) i o tome izvijesti Parlamentarnu skupštinu BiH do kraja 2016. godine:
  - realizovati preporuke agencije za hranu i veterinarstvo (FVO) iz revidiranog akcionog plana za izvoz mesa peradi i konzumnih jaja u EU koje su bh vlasti pripremile,
  - realizovati u potpunosti sve aktivnosti definisane u Mapi puta u cilju stvaranja uslova za izvoz proizvoda životinjskog i biljnog porijekla,
  - izraditi i i usvojiti propise i mjere za uvođenje tržišnih standarda kvaliteta u skladu sa evropskim i OECD standardima (tržišni standardi za voće i povrće, žitarice, meso, mlijeko...) odnosno sa standardima organizacije zajedničkog tržišta EU,
  - ojačati lanac upravljanja i sistem službene kontrole hrane i hrane za životinje koji je usklađen sa evropskim standardima i centralnu bazu podataka,
  - organizovati i provesti niz obuka za subjekte u poslovanju sa hranom po standardima EU o kontroli kvaliteta,
  - u oblasti ribarstva ubrzati aktivnosti na usklađivanju domaćeg zakonodavstva kojim se uređuje ova oblast i uložiti dodatne napore u provođenju *acquisa* za oblast akvakulture.

Analiza dosadašnjeg provođenja Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Bosne i Hercegovine i Evropske unije u dijelu u koji se odnosi na oblast poljoprivrede

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP) između Bosne i Hercegovine i Evropske unije stupio je na snagu 1. juna 2015. godine, te time zamijenio Privremeni sporazum (PS) koji je bio na snazi od 2008. godine. Privremeni sporazum je dio SSP-a i najvećim dijelom regulira pitanja trgovine i prometa između BiH i EU.

Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između BiH i EU se (prema poglavljima) uređuju: opšti principi; politički dijalog; regionalna saradnja; slobodno kretanje robe, kretanje radnika, poslovno nastanjivanje, pružanje usluga, kretanje kapitala; usklađivanje zakona, provođenje zakona i pravila konkurencije; pravda, sloboda i sigurnost; politike saradnje; finansijska saradnja; institucionalne, opšte i završne odredbe. Potpisivanjem i stupanjem na snagu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, BiH ima između ostalog pravnu obavezu usklađivanja nacionalnog zakonodavstva sa EU pravnom stečevinom (tzv. *Acquis communautaire*).

Obaveze i provedba Privremenog sporazuma/Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju (PS/SSP) – oblast poljoprivrede

(Glava II - Slobodno kretanje robe; Poglavlje II - Poljoprivreda i ribarstvo)

1. Obaveze koje proizilaze iz PS/SSP, a tiču se postepenog smanjivanja carina za poljoprivredne proizvode, uključujući vino i alkoholna pića, prerađene poljoprivredne proizvode, te ribu i riblje proizvode provodene su kroz postepene izmjene i usvajanja Carinske tarife na godišnjoj osnovi.

Nadležne institucije Bosne i Hercegovine, a prvenstveno Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH i Uprava za indirektno oporezivanje BiH rade na dosljednoj primjeni Privremenog sporazuma. Sektor za carinsku politiku i tarife unutar Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH blagovremeno priprema Carinsku tarifu BiH na godišnjem nivou.

Vijeće ministara Bosne i Hercegovine, na 35. sjednici održanoj 16. decembra 2015. godine, donijelo je Odluku o utvrđivanju carinske tarife za 2016. godinu. Ova Odluka je stupila na snagu danom donošenja i objavljena u "Službenom glasniku BiH", br. 102/15, a primjenjuje se od 1. januara 2016. godine.

Carinska tarifa za 2016. godinu obuhvata nomenklaturu roba koja je u skladu sa Harmonizovanim sistemom i sa Kombinovanom nomenklaturom koju koristi Evropska unija, oznake za posebne zahtjeve države i dodatne šifarske oznake, carinske stope koje se primjenjuju na robu obuhvaćenu nomenklaturom, preferencijalne carinske stope u skladu sa međunarodnim sporazumima koje je Bosna i Hercegovina zaključila sa određenim zemljama ili grupama zemalja kao i tarifne kvote (u Aneksu 2 Carinske tarife BiH dat je pregled tarifnih kvota za uvoz iz Evropske unije).

Od dana stupanja na snagu Privremenog sporazuma (1. juli 2008. godine), 2016. godina je osma godina implementacije Privremenog sporazuma.

- Prerađeni poljoprivredni proizvodi (Član 10. Privremenog sporazuma i Protokol 1)

Članom 10 Privremenog sporazuma (Član 27. SSP-a) je definisano da se Protokolom 1 utvrđuju trgovinski aranžmani za prerađene poljoprivredne proizvode koji su u njemu navedeni.

Od dana stupanja na snagu Privremenog sporazuma BiH je u petogodišnjem periodu u skladu sa vremenskim rasporedom utvrđenim za svaki proizvod u Aneksu II Protokola 1 PS postepeno smanjivala, te sa prvim januarom pete godine nakon stupanja na snagu PS (01.01.2013. godine) ukinula carine koje se primjenjuju na uvoz određenih prerađenih poljoprivrednih proizvoda porijeklom iz Zajednice u BiH.

Zadržane su carine na uvoz određenog broja prerađenih poljoprivrednih proizvoda porijeklom iz Zajednice u BiH, za koje je prema PS (Aneksu II Protokola 1 PS) zadržana stopa carine 100% od MFN-a, što je vidljivo iz Carinske tarife BiH za 2016. godinu («Sl. glasnik BiH» br. 102/15).

- Poljoprivredni proizvodi, uključujući vino i alkoholna pića
(Član 12. Privremenog sporazuma i Protokol 6)

U skladu sa odredbama člana 12. Stav 4 PS (Član 27. SSP-a) i Aneksom III, Bosna i Hercegovina je u petogodišnjem periodu postepeno smanjivala, te sa prvim januarom 2013. godine, ukinula sve carine na uvoz primarnih poljoprivrednih proizvoda porijeklom iz Zajednice u BiH, koji su navedeni u Aneksima III (a), III (b), III (c), III (d).

U skladu sa odredbama PS (član 12, stav 4 (c)), BiH je od dana stupanja na snagu PS ukinula carine koje se primjenjuju na uvoz određenih poljoprivrednih proizvoda porijeklom iz Zajednice navedenih u Aneksu III (e) u okviru carinske kvote naznačene za date proizvode. Uvozi izvan kvota ostaju na nivou utvrđenim po principu najpovlaštenije nacije (MFN). Uprava za indirektno oporezivanje BiH upravlja tarifnim kvotama, putem informacionog sistema «Quota BiH».

U skladu sa odredbama člana 12. stav 5., Protokolom 6 Privremenog sporazuma utvrđuju se aranžmani koji se primjenjuju na vina i alkoholna pića koja su u njemu navedena. Stavom 3 Protokola 6 BiH je odobrila preferencijalnu nultu carinsku stopu za kvotu od 6.000 hl za kvalitetno pjenušavo vino i vino od svježeg grožđa (carinskih tarifnih oznaka ex 2204 10 i ex 2204 21) od dana stupanja na snagu Privremenog sporazuma uz godišnje povećanje od 1.000 hl (godišnje povećanje se primjenjuje dok kvota ne dostigne maksimum od 8.000 hl).

- Riba i riblji proizvodi
(članovi 9. i 13. Privremenog sporazuma)

U skladu sa definisanom dinamikom snižavanja carina na ribu i riblje proizvode (Aneks V PS) od dana stupanja na snagu PS BiH je u petogodišnjem periodu, u skladu sa vremenskim rasporedom utvrđenim za svaki proizvod u Aneksu V PS, postepeno smanjivala te sa prvim januarom pete godine nakon stupanja na snagu PS (01.01.2013. godine) ukinula carine koje se primjenjuju na uvoz ribe i ribljih proizvoda porijeklom iz Zajednice u BiH.

Zadržane su carine na uvoz određenog broja tarifnih linija za ribu porijeklom iz Zajednice u BiH, za koje je prema PS (Aneks V PS) zadržana stopa carine 100% od MFN-a, što je vidljivo iz Carinske tarife BiH za 2016. godinu («Sl. glasnik BiH» br. 102/15).

2. Članom 31. SSP-a definisana je zaštita geografskih oznaka za poljoprivredne i riblje proizvode i hranu, osim vina i alkoholnih pića (Član 16. PS).

U skladu sa članom 31. SSP-a, obaveze Bosne i Hercegovine su:

- osigurati zaštitu geografskih oznaka Zajednice registriranih u Zajednici na osnovu Uredbe Vijeća (EZ) br. 510/2006, od 20. marta 2006. godine, o zaštiti geografskih oznaka i oznaka porijekla poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda.
- na svojoj teritoriji, zabraniti svaku upotrebu naziva i odbit registraciju žiga zaštićenih u Zajednici uporedivih proizvoda koji nisu u skladu sa specifikacijom geografske oznake.

- žigove zaštićene u Zajednici uporedivih proizvoda koji nisu u skladu sa specifikacijom geografske oznake, a koji su registrirani u Bosni i Hercegovini ili koji su nastali upotrebom, prestati koristiti u roku od šest godina od stupanja na snagu ovog sporazuma.
- svaka upotreba geografskih oznaka Zajednice registriranih u Zajednici, kao izraza uvriježenih u svakodnevnom govoru, kao uobičajeni nazivi za takvu robu u Bosni i Hercegovini, treba prestati najkasnije 31. decembra 2013. godine.

Zaštita oznaka geografskog porijekla za poljoprivredno-prehrambene proizvode, izuzev vina, voćnih vina i jakih alkoholnih pića u Bosni i Hercegovini uređena je sljedećim propisima:

- Zakon o oznakama geografskog porijekla BiH (*Službeni glasnik BiH, br. 53/10*) i podzakonski akti: Pravilnik o postupku za priznanje oznake porijekla proizvoda, imena porijekla i geografske oznake (*Službeni glasnik BiH, br. 109/2010*), Odluka o izgledu isprave o statusu ovlaštenog korisnika geografske oznake/imena porijekla i Odluka o provođenju carinskih mjera za zaštitu prava nosioca imena porijekla ili geografske oznake (*Službeni glasnik BiH, br. 41/12*). Instituta za intelektualno vlasništvo BiH nadležan je sa sprovođenjem navedenih propisa, uz Upravu za indirektno oporezivanje BiH u dijelu carinske zaštite.
- Zakon o hrani (*Službeni glasnik BiH, br. 50/04*) i podzakonski akti: Pravilnik o izgledu i načinu korištenja znaka oznake originalnosti, oznake geografskog porijekla i oznake tradicionalnog ugleda hrane (*Službeni glasnik BiH, br. 81/12*), Pravilnik o oznakama originalnosti i oznakama geografskog porijekla hrane (*Službeni glasnik BiH, br. 27/10*), te
- Pravilnik o oznakama tradicionalnog ugleda hrane (*Službeni glasnik BiH, br. 27/10*). Navedenim propisima preuzete su Uredba (EC) 510/2006, Uredba (EC) 1898/2006, Uredba (EC) 509/2006, Uredba (EC) i Uredba (EC) 1216/2007. Agencija za sigurnost hrane BiH nadležna je za sprovođenje propisa o geografskim oznakama donesenim temeljem Zakona o hrani.

U skladu sa preporukama Evropske komisije o neophodnosti rješavanja pozitivnog sukoba nadležnosti Instituta za intelektualno vlasništvo BiH i Agencije za sigurnost hrane BiH u ovom dijelu, u prethodnom periodu vođena je diskusija o mogućim rješenjima, a u svjetlu pripreme novog Zakona o hrani. Zadnji sastanak sa ovim ciljem održan je u Mostaru, 22.03.2016. godine, te je konstatovano da je gore navedene propise potrebno uskladiti sa Uredbom (EU) br. 1151/2012. S tim u vezi, Agencija za sigurnost hrane BiH je dostavila Vijeću ministara BiH „Informaciju o načinu rješavanja oblasti zaštite prehrambenih proizvoda oznakama originalnosti, geografskog porijekla i tradicionalnog ugleda hrane u BiH, u cilju osiguranja funkcionalnosti sistema“, kojom je predložen set mjera i zaduženja čijom bi se realizacijom stekli preduvjeti za početak registracije oznaka za prehrambene proizvode u BiH.

Zaštita oznaka geografskog porijekla vina i jakih alkoholnih pića

Na državnom nivou na snazi su Zakon o vinu, rakiji i proizvodima od grožđa i vina BiH te Pravilnik o definiranju, opisivanju, prezentiranju, označavanju i zaštiti zemljopisnih oznaka jakih alkoholnih pića.

Na entitetskom nivou zaštita geografskog porijekla vina uređena je zakonima o vinu i podzakonskim aktima, a u BD BiH Zakonom o vinu i rakiji i proizvodima od grožđa i vina BiH. Nadležnost u sprovođenju navedenih propisa imaju Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, entitetska i kantonalna ministarstva poljoprivrede te Odjel za poljoprivredu Brčko distrikta BiH.

Institut za intelektualno vlasništvo BiH je u septembru 2015. godine Evropskoj komisiji dostavio detaljnu analiza zaštite oznaka geografskog porijekla u okviru *follow up* aktivnosti nakon održanih tehničkih konsultacija o poljoprivredi i ribarstvu iz juna 2015. godine.

3. Član 70. SSPs definiše obavezu usklađivanja postojećeg zakonodavstva Bosne i Hercegovine sa zakonodavstvom Zajednice, kao i njegovog efikasnog provođenja.

Obaveza usklađivanja zakonodavstva je stupila na snagu datumom potpisivanja Sporazuma. tj. 16. juna 2008. godine.

Preporuke iz Izvještaja o napretku BiH za 2015. godinu (koji je šef Delegacije Evropske unije i specijalni predstavnik EU u BiH, 10. novembra 2015.godine uručio predsjedavajućem Savjeta ministara BiH) su prioritetne obaveze koje nisu, a trebaju biti ispunjene u Bosni i Hercegovini kao dio provedbi *acquisa*, u sektoru poljoprivrede i ribarstva, a posebno da:

- uskladi sistem službenih veterinarskih i fitosanitarnih kontrola sa evropskim standardima,
- osnaži svoje administrativne kapacitete posebno u pogledu inspeksijskih službi i laboratorija,
- izradi Strateški plan ruralnog razvoja na državnom nivou i uspostavi nacionalne strukture za pretpristupnu pomoć poljoprivrednom sektoru kroz Instrument za pretpristupnu pomoć ruralnom razvoju.

U oblasti **poljoprivredne politike i politike ruralnog razvoja**, u januaru su završene sektorske analize u sektorima šumarstva i akvakulture. Okvir politika djelovanja u entitetima je unaprijeđen usvajanjem Srednjoročne strategije razvoja poljoprivrednog sektora u FBiH za period 2015 - 2019 u junu i Strateškog plana razvoja poljoprivrede i ruralnih područja Republike Srpske za period 2016 - 2020. u maju. Neophodan je napredak u uspostavljanju potrebnih institucionalnih struktura za korištenje Instrumenta pretpristupne pomoći za ruralni razvoj (IPARD). Bosna i Hercegovina još uvijek nije izradila strateški plan ruralnog razvoja na državnom nivou. Još uvijek je potrebno usvojiti revidirani plan za harmonizaciju poljoprivrede, hrane i ruralnog razvoja, kao i zakone o vinu i organskoj proizvodnji na državnom nivou. Potrebno je ojačati administrativne kapacitete i strukture kooordinacije unutar sektora poljoprivrede i ruralnog razvoja, uključujući i mjere podrške.

Odsustvo efikasne administracije i djelotvornih kreditnih šema za ruralna područja i dalje ugrožava napore na poboljšanju produktivnosti i konkurentnosti. Još uvijek se čeka na usvajanje strategije informisanja o poljoprivredi u BiH. Još uvijek nije održan poljoprivredni popis, jer nije usaglašen zakonski okvir. Potrebno je unaprijediti poljoprivrednu statistiku i informacioni sistem za poljoprivredu. Potrebno je i uskladiti sistem zemljišnih registara u cijeloj zemlji, te unaprijediti upravljanje zemljištem.

U pogledu **sigurnosti hrane**, slijedeći preporuke EU, nadležni organi BiH su izradili Akcioni plan kontrole proizvodnje i prerade mliječnih proizvoda namijenjenih za izvoz u EU. Plan je prihvaćen u junu 2015.godine. U julu 2015. godine BiH je predložila Evropskoj komisiji listu proizvođača kojima se može odobriti izvoz u EU, a četiri mljekare su dobile odobrenje za izvoz termički obrađenog mlijeka i mliječnih proizvoda u EU u septembru 2015.

Ipak, potrebno je dodatno unaprijediti lanac upravljanja i sistem službene kontrole hrane za ljude i za životinje kako bi on bio efikasniji, budući da zemlji još uvijek nije dozvoljen izvoz većine proizvoda životinjskog porijekla na tržište EU. Potrebno je izmijeniti zakonodavstvo u

oblasti veterinarstva, sigurnosti hrane, poljoprivrede i ruralnog razvoja kako bi došlo do stvaranja sistema službene kontrole hrane za ljude i životinje, koji je usklađen sa EU. Neophodno je dalje jačanje institucionalnih i administrativnih kapaciteta, uključujući inspekcije, posebno na određenim graničnim kontrolnim tačkama, kako bi nadležna tijela mogla obavljati zadatke koje takav sistem zahtijeva. To uključuje obavljanje kontrola genetski modificirane hrane za ljude i životinje, a posebno sprovođenje sistema kontrole uvoza i kontrole unutrašnjeg tržišta u skladu sa zakonodavstvom EU. Još se čeka na potpuno i ujednačeno sprovođenje higijenskog paketa u cijeloj zemlji.

Administrativni kapaciteti u sektoru sigurnosti hrane su unaprijeđeni kroz dodatne obuke. Bosna i Hercegovina u potpunosti nastavlja obavljati svoju ulogu u sistemu brzog uzbunjivanja za hranu i hranu za životinje Evropske komisije. Kroz sistem je ukupno zaprimljeno osam obavještenja. Nakon njih su uslijedile inspekcije o čijim je rezultatima potom obaviještena Evropska komisija. Nijedan od prijavljenih slučajeva nije predstavljao rizik po zdravlje i sigurnost potrošača. Ipak, potrebno je nastaviti sa obukama, a posebno za inspeksijske službe i proizvođače hrane. Centralna baza podataka za sistem službene kontrole još uvijek nije u potpunosti operativna. Na državnom nivou je potrebno izraditi strategiju laboratorijskog testiranja uzoraka, što predstavlja zahtjev u okviru službene kontrole lanca za hranu i hranu za životinje.

U julu su vlasti u Bosni i Hercegovini uvele praksu zaustavljanja kamiona koji prevoze flaširana pića iz država članica EU na granicama, kako bi se uzeli uzorci za testiranje. To je prouzrokovalo neopravdana kašnjenja i nanijelo štetu proizvođačima iz EU. Nakon pritužbi iz EU, ova praksa je zaustavljena sredinom avgusta.

U pogledu veterinarstva, Bosna i Hercegovina je usvojila dodatne podzakonske akte o kontrolisanju, prevenciji i iskorjenjivanju prenosivih životinjskih bolesti. Nastavljeno je sprovođenje mjera za kontrolu životinja, između ostalog i onih za otkrivanje bruceloze i tuberkuloze goveda. Nastavlja se vakcinacija protiv bruceloze i bjesnila, kao i s njom povezane aktivnosti nadzora i koordinacije. Potrebno je dodatno ojačati Sistem za upravljanje procesima vezanim za pojavu sumnje bolesti kod životinja koji je počeo s radom 2014. godine kako bi postao potpuno funkcionalan. Nastavlja se jačanje laboratorijskih kapaciteta. Bosna i Hercegovina je nastavila provoditi i plan praćenja rezidua. Zakonski okvir o zdravlju životinja treba dodatno ojačati. Strateški okvir na nivou cijele zemlje za upravljanje životinjskim nusproizvodima treba da se uspostavi u skladu sa *acquis*-em. Još uvijek je potrebno unaprijediti sisteme kontrole označavanja i kretanja životinja.

Usvojeni su dodatni podzakonski akti u fitosanitarnom sektoru. U julu je Bosni i Hercegovini priznat status države u kojoj nema prstenaste truleži krompira i dozvoljen je izvoz krompira u EU. Potrebno je dalje jačanje institucionalnih kapaciteta, a mreža regionalnih kancelarija Uprave BiH za zaštitu zdravlja bilja tek treba da postane operativna u potpunosti. Rad službenih dijagnostičkih laboratorija i kontrola na graničnim prelazima uglavnom je usklađen sa *acquis*-em EU. Aktivnosti vezane za nadzor i karantin za štetne organizme i dalje se preduzimaju širom zemlje. Kontinuirano se vrši registracija odgovarajućih proizvođača, uvoznika, izvoznika i distributera u jedinstvenom fitosanitarnom registru.

Potrebno je dalje usklađivanje podzakonskih akata o genetski modificiranim organizmima kako bi se u cijeloj zemlji osigurale jedinstvene operativne procedure.

U pogledu ribarstva, sektorska analiza akvakulture u Bosni i Hercegovini doprinijela je unapređenju politika iz ove oblasti. Zakonodavstvo u ovom sektoru je potrebno uskladiti na

nivou cijele zemlje, a dodatni naponi su potrebni za podršku izvozu ribe i ribljih proizvoda u EU.

Vođenje pregovora radi zaključivanja Protokola uz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica članica i Bosne i Hercegovine

Zaključivanje predmetnog Protokola je bilo potrebno kao jedan od preduslova da bi se u procesu pridruživanja Bosne i Hercegovine Evropskoj uniji uzelo u obzir pristupanje Republike Hrvatske Evropskoj uniji na osnovu Ugovora o pristupanju Republike Hrvatske Evropskoj uniji koji je potpisan u Briselu 9. decembra 2011. godine.

Nakon pregleda i analize do tada provedenog procesa pregovora radi zaključivanja Protokola uz Privremeni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima i imajući u vidu zaključke Vijeća za spoljne poslove EU od 16.04. i 12.10.2015. godine, a u cilju da se stvore pretpostavke za podnošenje kredibilnog zahtjeva za članstvo Bosne i Hercegovine u Evropskoj uniji, Predsjedništvo BiH je na 14. redovnoj sjednici održanoj 28.10.2015. godine usvojilo zaključak da je neophodno revidirati Osnovu za vođenje pregovora radi zaključivanja Protokola uz Privremeni sporazum o trgovini (broj: 05-50-1-3146-21/12 od 18. oktobra 2012. godine), utvrditi novu pregovaračku poziciju Bosne i Hercegovine (usvojena na 31. sjednici Vijeća ministara BiH održanoj 11. decembra 2012. godine) i predložiti novi sastav delegacije za pregovore.

U prilogu Osnove za vođenje pregovora radi zaključivanja Protokola uz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane, i Bosne i Hercegovine, s druge strane dostavljen je Nacrt Protokola uz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju. Sve odredbe nisu precizno formulisane u formi nacрта, jer će konačni tekst Protokola biti utvrđen na kraju procesa pregovora. Ipak, po uzoru na protokole slične svrhe, koje je ranije zaključivala Evropska unija, u Nacrtu Protokola naznačeni su osnovni dijelovi koji će biti predmet pregovora čime je određena njegova struktura, a uzimanjem u obzir važećeg trgovinskog režima između Evropske unije i Bosne i Hercegovine, i sadržina Protokola je određiva. Protokolom se regulišu eventualne trgovinske koncesije za poljoprivredne, prehrambene i ribarske proizvode, kao i tehničko prilagođavanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju u pogledu pravila o porijeklu i administrativnoj saradnji.

Prilikom pregovora, Delegacija Bosne i Hercegovine za pregovore je imala zadatak da iznađe prihvatljivo rješenje, zasnovano na uvažavanju uzajamnih interesa i koje će sadržavati fazno prilagođavanje i kompenzacijske mjere, kako bi se osigurali strateški interesi domaće proizvodnje i stvorile pretpostavke za održivi razvoj poljoprivrede u Bosni i Hercegovini i jačanje sposobnosti domaćih proizvođača da se nose sa konkurentskim pritiscima i tržišnim zakonitostima unutar Evropske unije.

U tekstu Nacrta Protokola predviđeno je da se odredbama ovog Protokola i njegovih aneksa mijenja i dopunjava Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju, njegovi protokoli i aneksi.

Pregovarački timovi Evropske unije i Bosne i Hercegovine su u prvoj polovini 2016. godine održali nekoliko rundi pregovora, nakon čega je Evropska komisija obavijestila bh stranu da prihvata zahtjev Bosne i Hercegovine za fazno prilagođavanje za uvoz poljoprivrednih proizvoda u vidu kvota u naredne tri godine, zatim povećanje kvote za izvoz šećera, vina te ribe i ribljih preradevina iz BiH u Evropsku uniju.

Šef Pregovaračkog tima Bosne i Hercegovine i Ambasador Delegacije Evropske unije u Sarajevu su 18.07.2016. godine parafirali Protokol uz Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju između Evropskih zajednica i njihovih država članica, s jedne strane, i Bosne i Hercegovine, s druge strane. Protokolom se predviđaju tehničke prilagodbe trgovinskog dijela odredbi SSP-a vezano za izvoz iz BiH na tržište EU i izvoz EU u BiH, uzimajući u obzir pristupanje Hrvatske Evropskoj uniji u julu 2013. godine. Nakon parafiranja teksta Protokola, isti treba da bude ratifikovan u svih 28 članica Evropske unije.

Informacija o rezultatima Pregovora o Dodatnom protokolu na Privremeni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima, odnosno Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), između BiH i EU koji se odnosi na ugovoreno povećanje bescarinskih kvota

Završetkom pregovora i parafiranjem teksta Dodatnog protokola uz Privremeni trgovinski sporazum Bosne i Hercegovine i Evropske komisije potvrđen je dogovor faznog prilagođavanja za uvoz poljoprivrednih proizvoda iz Evropske unije u vidu kvota u naredne tri godine, zatim povećanje kvote za izvoz šećera, vina te ribe i ribljih preradevina iz Bosne i Hercegovine. Dodatno, sa danom primjene potpisanog Protokola Evropska unija će automatski ponovo uvesti trgovinske povlastice za izvoz iz Bosne i Hercegovine na tržište Evropske unije za određene poljoprivredne proizvode, kao što su voće i povrće (tzv. „autonome trgovinske mjere“ - ATM).

S tim u vezi, kvote na poljoprivredne proizvode koji se uvoze iz Evropske unije u Bosnu i Hercegovinu od početka 2017. godine su raspoređene na sljedeći način:

Mlijeko i mliječni proizvodi ukupna kvota 27.640 tona od čega kroz fazno prilagođavanje se primjenjuje kvota od 24.615 tona na uvoz mlijeka i jogurta u trogodišnjem vremenskom periodu, a za preostale proizvode na bazi mlijeka i preradevina definisana je kvota od 3.025 tona.

Fazno prilagođavanje kvota za prerađene proizvode mlijeka i mliječnih proizvoda

Tarifna oznaka	Opis	Tarifna kvota (tona)		
		Od 01.01.2017	Od 01.01.2018	Od 01.01.2019
0401	Mlijeko i pavlaka, nekonzentrirani i bez dodatnog šećera ili drugih sladila sa sadržajem masti većim od 1%, ali ne većim od 6% po masi:			
0401 20	ne većim od 3%			
0401 20 11	– u originalnim pakovanjima neto sadržaja ne većeg od 2 litra	5.432	9.506	13.580
0401 20 91	---ostalo	720	1.440	1.440
Ukupno		6.152	10.946	15.020
0403 10	Jogurt			
0403 10 11	----- ne većim od 3%	1.515	3.030	3.030
0403 10 13	----- većim od 3%, ali ne većim od 6%	1 520	3 040	3.040
0403 90 59	----- većim od 6%	1.762.5	3.525	3.525
Ukupno jogurt		4.798	9.595	9.595
UKUPNO JOGURT I MLIJEKO		10.950	20.541	24.615

Fazno prilagođavanje je propisano i za uvoz kobasica takođe u trogodišnjem vremenskom periodu i to u ukupnoj količini od 3.385 tona.

Fazno prilagođavanje kvota za kobasice

Tarifna oznaka	Opis	Tarifna kvota (tona)		
		Od 01.01.2017	Od 01.01.2018	Od 01.01.2019
1601 00 99	Kobasice i slični proizvodi od mesa od mesa, drugih klaoničkih proizvoda ili krvi; prehrambeni proizvodi na osnovi tih proizvoda: ---ostalo	1.692,5	3.385	3.385

Preostali poljoprivredno-prehrambeni proizvodi koji su predmet tarifnih koncesija i količine koje su date da se uvoze po nultoj stopi carine iz EU u BiH su:

- Žive životinje (goveda, svinje, perad) 6.105 tona;
- Meso i mesne preradevine (meso peradi/piletina, i preradevine od mesa svinja, goveda i peradi) 6.400 tona;
- Svježeg povrća (krompir, kupus, mrkva) 1.645 tona i 620 tona na preradevine od povrća,
- Svježeg voća (kajsije, breskve, višnje, i stono grožđe) 525 tona
- Šećera 3.525 tona,
- Proizvode na bazi žitarica (keks, vafli i biskvit) 1.300 tona,
- Cigarete 3.200 tona i
- Alkoholna pića 85 tona.

Na iste prethodno navedene proizvode koji se uvoze u količini većoj od propisane kvote plaća se MFN carina.

Osim prethodno navedenih kvota za uvoz iz EU u BiH povećana je kvota za **uvoz vina** sa 8.000 hektolitara na 19.530 hektolitara s tim što će se ona primjenjivati fazno, odnosno u 2017. godini će se uvesti količina od 13.765 hektolitara, a u 2018. godini 6.765. Od januara 2019. godine uvoz vina u BiH iznosiće 19.530 hektolitara.

Povećane su kvote za **izvoz vina** iz BiH u EU sa 16.000 hektolitara na 40.600 hektolitara (početak primjene je od januara 2017).

Povećane su i kvote za **izvoz ribe** i to:

- pastrmku postojeća kvota sa 60 tona na 500 tona i primjenjivaće se od januara 2017. godine. Za količine pastrmke koje će se izvoziti preko propisane kvote u EU plaća se carina i to u visini od 70% MFN carine.
- šarana postojeća kvota sa 60 tona povećana na 140 tona i primjenjuje se od 01.01.2017. godine s tim što je carina za količine preko propisane kvote u visini 70% MFN carine

Što se tiče **morske ribe** odobrena je kvota za izvoz orade i brancina u količini od 60 (30 tona orada i 30 tona brancin) po nultoj stopi carine, a količine koje bi se izvezile preko propisane kvote plaća se carina u visini od 30% MFN.

Takođe, odobrene su kvote i za izvoz konzervirane sardine u količini od 50 tona po stopi carine od 6%, a za izvoz količina preko propisane kvote plaća se puna carina u visini od 100%. Kada je riječ o izvozu prerađenih inćuna dozvoljena je kvota u količini od 70 tona i za nju se plaća carina u visini od 12,5%, a za izvoz količina preko propisane kvote carina iznosi 100%.

Postojeća kvota za šećer je sa 12.000 tona povećana na 13.210 tona i početak primjene stupa na snagu 01.01.2017. godine.

Izdvajanja za podsticaje u poljoprivredi u BiH za period 2008/2015. godina nisu bilježila neka velika odstupanja po godinama i kretala su se od 140 do 165 miliona KM. Pored ovako realno skromnog budžeta za poljoprivredni razvoj u BiH, dodatno brine činjenica da se posebno posljednjih godina bilježi negativan trend u izdvajanjima.

Preduzimanje potrebnih mjera nadležnih institucija koje bi adekvatno odgovorile na usmjeravanje sredstava iz prelevmana u poljoprivrednu proizvodnju

Carinsko opterećenje na robu uvezenu u Bosnu i Hercegovinu naplaćuje se kao carine od vrijednosti (ad valorem), specifične carine i kombinovane carine. Specifična carina (koja je u carinskoj tarifi BiH vezana za poljoprivredne proizvode) koja se utvrđuje kao fiksni iznos po jedinici mjere uvezena dobra (kg, komad) prema zakonodavstvu Bosne i Hercegovine ubire Uprava za indirektno oporezivanje i prikupljaju se na Jedinствени račun otvoren u Centralnoj banci BiH. Zakonom o uplatama na jedinstveni račun i raspodjeli prihoda određeno je da se prihodi svakodnevno raspoređuju prema koeficijentima koje utvrđuje Upravni odbor Uprave za indirektno oporezivanje. Prikupljena sredstva se raspoređuju na budžet BiH, entitetske budžete i budžet Brčko distrikta. Entiteti i BD, dijelom iz tih sredstava subvencionišu poljoprivrednu proizvodnju. Ne postoji zvanično praćenje i analiza koja pokazuje ukupan iznos „specifične carine“ na poljoprivredne proizvode mada po procjeni stručnjaka taj iznos je manji u odnosu na iznos finansijskih podsticaja koje dodjeljuju institucije na koje se raspoređuju prihodi od indirektnih poreza. Ukoliko je predlagač zaključka mislio na usmjeravanje sredstava prikupljenih od „specifične carine“, u skladu sa postojećim zakonodavstvom i nadležnostima neophodno je izmijeniti nekoliko zakonskih i podzakonskih akata koji se odnose i na carinsku politiku, indirektno oporezivanje, prikupljanje na jedinstveni račun, raspodjelu sredstava od indirektnog oporezivanja dr. Prethodno, prije donošenja bilo kakve odluke, bilo bi potrebno da UIO napravi tačan pregled sredstava koja se na godišnjem nivou prikupe po osnovu specifične carine na poljoprivredne proizvode.

Nadalje, ukoliko je pak, predlagač zaključka mislio na uvođenje prelevmana koja se kao posebna taksa (pored carine) uvodi da bi se izjednačile cijene uvozne robe sa cijenama iste domaće robe, treba imati na umu da Bosna i Hercegovina u kombinovanoj carini već ima takav sadržaj, jer se kombinovana carina sastoji od ad valorem dijela + prelevman za osjetljive robe (primjer mlijeko i proizvodi od mlijeka) za koje se smatra i za koje je predviđeno da je potrebno dodati još jedan iznos u cilju cjenovnog balansa visoko konkurentnih roba koje se uvoze. I u ovom slučaju je isti put i način preusmjeravanje prelevmana u podrške poljoprivredi kao što je izloženo za iznose prikupljene od naplate specifične carine.

Potrebe za povećanjem podsticaja za naše poljoprivredne proizvode;

Ukupna suma sredstava namijenjenih poljoprivrednim proizvođačima u Bosni i Hercegovini svih nivoa vlasti u 2015. godini iznosila je 143 miliona KM, što je do sada među najnižim u sedmogodišnjem periodu od 2009. do 2015. godine. Sa ukupno izdvojenih 143,1 milion KM, poljoprivredni budžet je nešto veći od budžeta iz 2014. godine, a manji od budžeta iz 2013 godine za oko 1,7 milijuna KM, odnosno za oko 1,2%. Ako bismo za poređenje uzeli 2012. godinu, kada su izdvajanja za poljoprivredu bila najveća, smanjenje budžeta u 2015. godini iznosilo je oko 15%, što ukazuje na jedan značajniji pad izdvajanja budžetskih sredstava za podsticaje poljoprivredi u BiH. Posmatrajući pojedinačno entitete i Distrikt, nema velikih oscilacija i namjena izdvojenih sredstava u 2015. godini. Smanjenje je zabilježeno u Federaciji BiH, gdje je u 2015. godini budžet umanjen za oko 1 milion KM u odnosu na prethodnu godinu.

Poljoprivredni budžet u Republici Srpskoj je povećan za oko 110 hiljada KM u odnosu na 2014. godinu. U pregledu ukupno izdvajanja subvencija za poljoprivredu treba dodati i to da i niži organi vlasti, kantoni i opštine, takođe izdvajaju određena sredstva kojim direktno i indirektno stimulišu poljoprivrednu proizvodnju.

Iz prethodnog pregleda, jasno je da entiteti i Brčko distrikt programom podrški nastoje da putem direktnih transfera utiču na jačanje konkurentnosti poljoprivrednih proizvoda, ali da se to teško može okarakterisati kao zadovoljavajuće. Strateški razvojni dokumenti koje su donijeli entiteti u skladu sa svojim nadležnostima, obrađuju, analiziraju i predviđaju niz mjera i podsticaja (i finansijskih i nefinansijskih) koji se odnose na povećanje proizvodnosti, nivoa obima proizvodnje, poboljšanja tehnološkog nivoa i produktivnosti proizvodnje. Potpuno je i jasno opredjeljenje nadležnih institucija da je sektor poljoprivrede izuzetno značajna grana za čiji razvoj je neophodan sveobuhvatan pristup i uključenost svih aktera koji mogu da u tom procesu daju svoj doprinos.

U okviru ovog opredjeljenja a dio koji se odnosi na nadležnost nivoa BiH, spada i inicijativa za uvođenje tzv. „plavog dizela“ koja bi, po ocjenama stručnjaka predstavljala izuzetan podsticaj za poljoprivredne proizvođače. Međutim, pri donošenju bilo kakvih novih zakonskih prijedloga u tom smislu, isticane su ranije preuzete međunarodne i finansijske obaveze.

U podrške koje spadaju u grupu nefinansijskih, a koji imaju direktan uticaj na poljoprivrednu proizvodnju spadaju i stvaranje stimulativnog okruženja koje podrazumjeva pravni i institucionalni okvir koji omogućava nesmetano kretanje proizvoda i kapitala po uslovima koji nisu lošiji od uslova koje imaju proizvođači drugih zemalja. U tom smislu transpozicija evropskog zakonodavstva kao i unapređenje trgovinskih i ekonomskih odnosa sa trećim zemljama predstavlja značajan segment aktivnosti.

Positivan stimulans za poljoprivredne proizvođače, na čemu se aktivno i radi, jeste ispunjavanje uslova za pristupanje IPARD sredstvima što je posebno i obrađeno u drugom dijelu ovog dokumenta.

Izrada programa proizvodnje i zalaganje za povećanje proizvodnje, posebno plasteničke

Programi poljoprivredne proizvodnje donose se na entitetskim vladama i Vladi Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine u skladu sa strategijama i godišnjim programima za novčanim podsticajima koja se planiraju entitetskim budžetima za ove namjene.

Sa stanovišta raspoloživih prirodnih resursa i broja stanovnika koji se bavi animalnom proizvodnjom, animalna proizvodnja je dominantna u Federaciji BiH (dominantan udio livada i pašnjaka), dok se u Republici Srpskoj značajnija poljoprivredna proizvodnja odnosi na ratarstvo (biljna proizvodnja), jer i raspoloživost resursa dominira za ovu vrstu poljoprivredne proizvodnje (bolja struktura obradivih površina skoncentrirana u više ravničarskih područja: Semberija, Lijeve polje, Popovo polje i dr.).

Najvažniji proizvodi animalne industrije u Federaciji BiH su mlijeko i mliječni proizvodi, te meso i mesne preradevine. Proizvodnja mlijeka je u FBiH zastupljena sa oko 50.000 gazdinstava koja uzgajaju muzne krave, od kojih samo 11.300 organizira tržišnu proizvodnju mlijeka. Proizvodnja mlijeka po svim vrstama muznih životinja u ovom razdoblju je blago rasla, te je, u periodu od 2002. do 2012. godine ukupna proizvodnja mlijeka u FBiH sa 280 miliona litara u 2002., porasla na 330 miliona litara u 2012. godini, dok je u BiH ukupna proizvodnja sirovog mlijeka u 2014 i 2015. godinu iznosila skoro podjednako oko je 697 miliona litara, od toga proizvodnja mlijeka za Republiku Srpsku iznosila je u ovom periodu oko 317 miliona litara, a za Federaciju BiH nešto više, oko 350 miliona litara, dok je za Brčko Distrikt oko 7 miliona litara.

Što se tiče podsticajnih mjera, uglavnom se napuštaju programi poljoprivredne proizvodnje koji mogu da znatnije utiču na količinu proizvodnje, a sve više se zagovaraju programi koji ne utiču direktno na proizvodnju nego mogu da imaju i drugu karakteristiku koja se odnosi npr. na razvoj sela, zapošljavanje na selu, mjere kojima se podstiče kvalitet proizvoda, stručna usavršavanja, uvođenje novih tehnologija, edukacije i naučno-istraživački rad, promocije proizvoda i sl. Ovakav pristup je jako važan za ispunjavanje uslova radi pristupanja BiH Svjetskoj trgovinskoj organizaciji, primjeni Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju kao i drugim međunarodnim trgovinskim sporazumima koje je BiH zaključila na bilateralnom i multilateralom nivou.

Što se tiče plasteničke proizvodne i organske proizvodnje koje dobijaju jedan novi zamah kako globalno i regionalno tako i u BiH, još uvijek nemamo validne statističke pokazatelje o dosadašnjim ulaganjima u ovakvu vrstu poljoprivredne proizvodnje, niti imamo čak naučno-istraživačkih radova koji se odnose na istraživanje tržišta u ovoj oblasti, a činjenica je da se plastenici sve više grade u blizini urbanih područja, pored puteva i da su sve dostupniji potrošačima i sa niskim primanjima (direktna prodaja) tako da se pravi ekonomski efekti ne evidentiraju i mogu podstaći čak i jačanje neformalnog tržišta. Relativno je velika i ponuda i potražnja u izgradnji i korištenju plasteničke opreme. Važno je naglasiti da ovi programi moraju imati podršku i iz drugih fondova, a ne samo onih namijenjenih u poljoprivredi, kao npr. fondovi za zapošljavanje, fondovi razvojnih banaka, fondovi za povratak izbjeglica, fondovi za razvoj nerazvijenih opština, bolje usmjeravanje i iskorištavanje pomoći humanitarnih organizacija i nevladinih organizacija, i dr. Tek tada će ova proizvodnja moći dati očekivane rezultate i poboljšati konkurentnost i plasman na inostranim tržištima, a posebno na tržištu EU. Važno je pripremiti ovaj sektor za prihvatanje novčane i tehničke pomoći koju je obećala njemačka vlada po najavljenom šteti koja bi nastala potpisivanjem dodatnog trgovinskog protokola Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, jer bi ovaj sektor najprije mogao vratiti uložena sredstva i kao takva bi se mogla plasirati i u druge proizvodne grane.

Na osnovu svega predhodno navedenog možemo izvesti sljedeće zaključke:

- Programiranje poljoprivredne proizvodnje odvija se u okviru poslovnih odluka svakog poljoprivrednog proizvođača ili poslovnog subjekta koji se bavi poljoprivrednom proizvodnjom i više je ovisan o trenutnim tržišnim uslovima nego vladinim podsticajnim mjerama za određene poljoprivredne proizvode.
- Podsticajne mjere se sve više primjenjuju u tzv. indirektno podsticajne mjere koje ne utiču značajnije na povećanje poljoprivredne proizvodnje, jer će se sve više primjenjivati po jedinici zasijane površine i po grlu nego po količini proizvedenog poljoprivrednog proizvoda. Ove mjere će se sve više primjenjivati ubuduće isključivo u cilju harmonizacije podsticajnih mjera na svim nivoima vlasti koje ih donose i primjenjuju kao i harmonizaciji modela ovih podsticajnih mjera sa EU politikama i praksama koje su osnova Zajedničke poljoprivredne politike EU.
- Za donošenje bilo kojeg dodatnog podsticajnog fonda namijenjenog poljoprivrednoj proizvodnji potrebno je usaglasiti ovu inicijativu sa svim nadležnim institucijama u čijim je nadležnostima donošenje tekućih podsticajnih mjera na godišnjem nivou kao i njihova distribucija na poljoprivredne proizvođače. Takođe, treba voditi računa i o međunarodnim standardima i preuzetim obavezama posebno onim koje se odnose na učlanjenje BiH u WTO i obaveze proistekle po potpisivanju Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju.
- Ukoliko se plastenička i organska proizvodnja pokaže kao strateško opredjeljenje potrebno je otvoriti poseban registar sa jedinstvenom bazom podataka kako bi se u ovaj sektor moglo ravnomjerno i blagovremeno intervenirati posebnim mjerama namijenjenim za ovu vrstu proizvodnje.

Kampanje za promociju domaćih proizvoda.

Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH već duži niz godina podržava organizovanje sajamskih manifestacija i izlaganja domaćih proizvoda, uključujući i poljoprivredne proizvode ili kampanje koje za cilj imaju promociju domaćih proizvoda.

Ministarstvo u svom budžetu planira sredstva za podršku organizacijama i održavanju sajмова i izrađuje Plan utroška finansijskih sredstava. Nakon što Plan odobri Savijet ministara BiH, Ministarstvo formira komisiju koja propisuje uslove i kriterijume za ostvarivanje prava na finansijsku pomoć za održavanje sajмова. Potom se u sredstvima javnog informisanja objavljuje javni poziv za prijave zainteresovanih organizacija. Po isteku roka za predaju projektnih predloga, komisija pregleda i boduje pristigle prijave. Organizacije čiji projektni prijedlozi dobiju najviše bodova, stiču pravo na dodjelu novčane pomoći za podršku sajamskim manifestacijama.

Nastavak izvoza govedeg mesa u Republiku Tursku

I u 2016. godini je osiguran nastavak izvoza svježeg govedeg mesa u Republiku Tursku, koji je započet prije dvije godine u cilju ublažavanja katastrofalnih posledica nezapamćenih poplava i klizišta koja su zadesila poljoprivredu Bosne i Hercegovine u maju 2014 godine. Odlukom Vijeća ministara Republike Turske odobren je bescarinski uvoz govedine iz Bosne i Hercegovine a Ministarstvo ekonomije Turske dodjeljuje specijalne license za uvoz, koje se ne mogu prenijeti trećim licima. Realizacija ove Odluke o odobravanju uvoza govedine iz BiH je dodijeljena državnoj direkciji Zavoda za meso i mlijeko Republike Turske.

Pošto se ova trgovinska saradnja pokazala obostrano korisnom, Vijeće ministara Republike Turske je na zahtjev BH strane, produžilo trajanje Odluke o uvozu svježeg, ohlađenog i smrznutog govedeg mesa i za 2016 godinu izvozom oko šest hiljada tona. Uporedo s tim, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je u okviru bilateralnog sporazuma koji je ranije potpisan između BiH i Turske, započelo razgovore u cilju osiguranja izvoza govedine pod istim, bescarinskim uslovima, a da se dalja trgovina nastavi na način da to bude sastavni dio bilateralnog sporazuma o slobodnoj trgovini između dvije zemlje. Namjera je da se ovakvim dogovorom i osiguranjem tržišta, po veoma povoljnim cijenama domaćim poljoprivrednim proizvođačima obezbijedi osnov i garancija za dugoročnu orijentaciju, investicije i opredjeljenje za intenzivnu proizvodnju govedeg mesa.

Sprječavanje širenja bolest kvrgavosti kože goveda

Sve se više uočavaju opasnosti koje se kao posledica klimatskih promjena dešavaju između ostalog i u stočarstvu širenjem zaraznih bolesti kod životinja i to prije svega tzv. „egzotičnih bolesti“ iz područja iz kojih do skora nije bilo zabilježenih slučajeva prenosa niti širenja ovih bolesti. Primjer pojave bolesti kvrgavosti kože u regionu je definitivno pokazao svu veličinu i posledice ovog problema. Imajući u vidu važnost stočarske proizvodnje za poljoprivredu u Bosni i Hercegovine Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa je problem pojave ove bolesti u širem regionu (R. Turska, Grčka) veoma ozbiljno shvatilo i u saradnji sa nadležnim institucijama za veterinarstvo u Bosni i Hercegovini pravovremeno preduzele sve potrebne mjere na sprječavanje širenja ove bolesti i na teritoriju Bosne i Hercegovine.

Međutim, kontrola ove i ovoj sličnih bolesti, neće u budućnosti biti uspješna bez dodatnog jačanja kapaciteta i uređenja ove oblasti, posebno sa stanovišta kontrole kretanja životinja. To se definitivno pokazalo tokom postupanja nadležnih institucija i veterinarskih službi pojavom

bolest plavog jezika koja je u drugom dijelu ove godine poprimila izuzetno ozbiljan karakter, sa velikim poledicama i štetama za poljoprivrednike. Bolesti kvrgave kože goveda ali i bolest plavog jezika koja se ubrzano razvija i širi u uslovima izmjene klime i globalnog otopljanja predstavljaju sve veći i veoma ozbiljan regionalni problem i da se kontrola širenja i suzbijanja ove bolesti mora rješavati organizovano, temeljno, dugoročno i zajedničkim snagama. Institucije za nadležne veterinarstvo Bosni i Hercegovini su i do sada imale na raspolaganju skromna finansijska sredstva za sprovođenje potrebnih mjera na sprječavanju širenja i iskorjenjivanja zaraznih bolesti životinja, a pojavom i širenjem novih bolesti ovaj problem postaje urgentan.

registracija i kontrola kretanja krupne stoke i sitnih preživara mora u Bosni i Hercegovini biti prioritetno i hitno dovedena u red. Bez precizne statistike o broju, rasporedu i kretanju životinja nije moguće osigurati nikakvu, a pogotovo ne efikasnu kontrolu, suzbijanje i iskorjenjivanje zaraznih bolesti životinja. S tim u vezi, prije svega je potrebno da se u narednoj 2017. godini osiguraju dodatna sredstva za obavljanje tzv. nultog popisa u registru kretanja životinja, a uporedo sa tim planirati i dugoročno, najmanje trogodišnje povećano izdvajanje sredstava za jačanje kapacitete u veterinarstvu i kontroli širenja i suzbijanja zaraznih bolesti životinja.

Pregled aktivnosti nadležnih institucija Bosne i Hercegovine čiji je cilj unapređenje poljoprivredne proizvodnje i ostvarivanje uslova za izvoz prehrambenih proizvoda na tržište EU

Imajući u vidu da Bosna i Hercegovina ima konstantan negativan bilans vanjskotrgovinske razmjene poljoprivrednih proizvoda, kako sa zemljama Evropske unije tako i sa nekim zemljama CEFTA 2006 Sporazuma, pitanje poduzimanja mjera za poboljšanje uslova vanjskotrgovinskog poslovanja i zaštite domaće proizvodnje u oblasti poljoprivrede i prehrambene industrije je postavljeno kao jedno od prioriteta rada nadležnih institucija. U cilju smanjenja negativnog bilansa i poboljšanja uslova za poslovanje u poljoprivrednom sektoru, Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa je pokrenulo održavanje niza aktivnosti i sastanaka sa nadležnim institucijama na kojima su definisane mjere koje treba preduzeti u cilju poboljšanja uslova vanjskotrgovinskog poslovanja. Aktivnosti su usmjerene na traženju načina za rješavanje evidentiranih problema na graničnim prelazima prilikom uvoza poljoprivrednih i prehrambenih proizvoda, prije svega u cilju unapređenja rada carinskih i inspeksijskih organa, a zatim poboljšanje uslova za izvoza poljoprivrednih proizvoda, posebno mlijeka i mliječnih proizvoda.

U prethodne dvije godine tokom intenzivnog rada predstavnika svih uključenih i nadležnih institucija svih nivoa vlasti u Bosni i Hercegovini, pripremljeni su prijedlozi za realizaciju različitih mjera koje su u postavci raspoređene u tri povezane cjeline. Prvu cjelinu obuhvataju mjere koje se tiču kontrole pri uvozu poljoprivrednih proizvoda i koje za cilj imaju zaštitu domaće proizvodnje od prekomjernog i nelojalnog uvoza a sve u skladu sa potpisanim međunarodnim sporazumima. Drugu cjelinu predstavljaju mjere kojim se osigurava mogućnost ili pak poboljšavaju uslovi kada je izvoz poljoprivrednih proizvoda u pitanju. I treću, ništa manje značajnu cjelinu predstavljaju mjere koje se tiču kreiranja adekvatnih programa agrarne politike koje bi doprinijele unapređenju domaće proizvodnje i povećanju konkurentnosti domaćih proizvoda. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa je i tokom ove godine nastavilo rad i realizaciju aktivnosti na unapređenju mjera vanjskotrgovinske politike i zaštite domaće proizvodnje u oblasti poljoprivrede i prehrambene industrije.

Prije svega, u trgovini sa Evropskom unijom je i u 2016. godini zadržan postojeći nivo carinske i količinske zaštite domaćih poljoprivrednih i prerađenih poljoprivrednih proizvoda koji je sastavni dio Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju između Bosne i Hercegovine sa jedne strane, i Evropske komisije u ime 27 zemalja članica sa druge strane, potpisan 2008. godine. Shodno odredbama člana 22. (3) Privremenog sporazuma, obaveza strana ugovornica je da pristupe konsultacijama u slučaju pristupanja treće države Evropskoj uniji pri čemu se uzimaju u obzir obostrani interesi, kako interesi Evropske unije, tako i interesi Bosne i Hercegovine. U skladu sa tim, Bosna i Hercegovina je ispoštovala ovu odredbu i blagovremeno preduzela sve potrebne radnje za pokretanje pregovora o zaključivanju Protokola uz Privremeni sporazum da bi se uzelo u obzir pristupanje Republike Hrvatske Evropskoj uniji. Početak pregovora o dodatnom Protokolu je započeo zahtjevom i očekivanjima Evropske unije da bi isti trebao biti okončan adaptacijom SSP na osnovu tradicionalne trgovine, odnosno da BH strana prihvati prijedlog da Evropska unija nastavi trgovinu sa Bosnom i Hercegovinom sa istom količinom roba koje je Republika Hrvatska prethodnih godina plasirala na bosanskohercegovačko tržište, pod potpuno istim uslovima kako je to bilo i dok je ova nova EU članica bila u CEFTA Sporazumu slobodne trgovine. Ovaj prijedlog za BiH nije bio prihvatljiv sa obrazloženjem da bi se time ugrozila domaća poljoprivredna proizvodnja, a posebno njen najosjetljiviji dio, proizvodnja mlijeka i mesa. Međutim, Delegacija BiH za pregovore je obrazložila i zaržala stav da primjena metodologije tradicionalne trgovine nije pravno obavezujuća za BiH, a da je Bosna i Hercegovina sve ostale obaveze iz Sporazuma realizovala u skladu sa preuzetim obavezama i rokovima. Prema postojećem sporazumu između BiH i EU, carine na najosjetljivije poljoprivredne proizvode treba da ostanu sve dok BiH ne postane članicom EU ili dok se ne postigne drugačiji sporazum. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je u vođenju pregovora o Protokolu o proširenju (Dodatni protokol) sa Evropskom unijom zadržalo nivo postojeće zaštite za sve grupe baznih poljoprivrednih proizvoda i prerađenih poljoprivrednih proizvoda u trgovini sa Evropskom unijom.

Pošto mogućnost korištenja uvoznih bescarinskih kvota nije bila regulisana podzakonskim aktima, a posebno način i procedure, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je u koordinaciji i saradnji sa nadležnim institucijama izradilo Odluku o upravljanju tarifnim kvotama za poljoprivredne proizvode koju je usvojilo Vijeće ministara BiH. Naime, iako je osnovna funkcija postojećih uvoznih kvota bila mogućnost regulisanja određenih tržišnih poremećaja, a takođe da se omogući dovoljno sirovine domaćim prerađivačima, ova mjera je imala i nepovoljne posledice na domaću poljoprivrednu proizvodnju. Ovom Odlukom se regulišu uslovi pod kojim privredni subjekti iz Bosne i Hercegovine mogu koristiti određene bezcarinske kvote, slično onome kako se to radi u zemljama okruženja. Precizno je definisan način i procedura, a takođe oformljena Komisija za odobravanje korištenja bezcarinskih tarifnih kvota, u čijem su sastavu pored jednog predstavnika Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH i predstavnici iz entitetskih ministarstava poljoprivrede i Ministarstva finansija i trezora - Uprave za indirektno oporezivanje. Pored standardnih uslova, posebna pažnja je posvećena kriterijima da potencijalni korisnik uvoznih bescarinskih kvota nema dospjelih, a neizmirenih obaveza po osnovu indirektnih poreza, kao i obaveza prema poreskim prihodima entiteta.

Usvajanje Odluke o načinu i uslovima za korištenje bezcarinskih tarifnih kvota, te uspostavljanje i sastav komisije za odobravanje bescarinskog uvoza je doprinijelo kako na stvaranju jednakih uslova za sve subjekte u poslovanju sa hranom u prehrambenoj industriji Bosne i Hercegovine, tako i na razvoju domaće poljoprivredne proizvodnje tržišnim uvezivanjem sa prehrambenom industrijom. Značajno je istaći i da je ova mjera u isto vrijeme imala i funkciju zaštite domaće proizvodnje. Ovako uređen način korištenja bescarinskih kvota će biti provoden i naredne 2017 godine.

U cilju smanjenja troškova i olakšanja poslovanja i preduzećima koji izvoze, Odlukom Vijeća ministara smanjene su takse za veterinarski certifikat koji se naplaćuje izvoznicima poljoprivrednih proizvoda prilikom pripreme pošiljke za izvoz. Naime, prilikom pripreme izvoza, bh izvoznici su bili obavezni da od više nadležnih organa u Bosni i Hercegovini pribave niz dokumenata za čije izdavanje ili postupanje su u obavezni platiti određene naknade. Sredstva naplaćena na ovakav način predstavljaju prihod entitetskih budžeta, ili budžeta BiH, a ova dodatna davanja izvozna preduzeća redovno ukalkulišu u cijenu svoga proizvoda, što ih dodatno čini manje konkurentnim. Odlukom Vijeća ministara o smanjenju nadoknade za izdavanje veterinarskog certifikata, troškovi izvoznika su niži, a domaći proizvodi konkurentniji, čime se olakšava i pojeftinjuje plasman naših roba na ino-tržišta.

Nakon što su ispunjeni svi uslovi i dobijena dozvola za izvos krompira na evropsko tržište, čime su stečeni uslovi da se svi poljoprivredni proizvodi biljnog porijekla mogu bez ograničenja izvoziti u Evropsku uniju, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH i Uprava BiH za zaštitu zdravlja bilja u saradnji sa nadležnim organima entiteta i Brčko Distrikta BiH, nastavljaju da provode redovne godišnje Programe posebnog nadzora (sistemske kontrole) nad karantinskim štetnim organizmima na krompiru na cijeloj teritoriji Bosne i Hercegovine, kao osnovu za zadržavanje dostignutog statusa kontrole bolesti krompira kojim se osigurava izvoza na evropsko tržište. Odluka Komisije (EU) kojom se proglašava da u BiH nema prstenaste truleži krompira potvrđena objavljivanjem Provedbene Odluke Komisije (EU) 2015/1199 od 17.07.2015.godine o priznavanju Bosne i Hercegovine kao zemlje bez prisustva organizma *Clavibacter michiganensis* ssp. *Sepedonicus*, je i dalje na snazi, a izvoz krompira na EU tržište i dalje se nesmetano odvija.

Nakon što je u 2015 godini dobijena dozvola za izvoz mlijeka i mliječnih proizvoda na tržište Evropske unije, a u cilju potvrđivanja dostignutog statusa u izvozu mlijeka, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa se, u saradnji sa svim nadležnim institucijama u Bosni i Hercegovini, pripremio za dolazak redovne misije Kancelarije za hranu veterinarstvo (FVO) koja je realizovana u periodu od 14 – 25. marta 2016. godine. Kontrolna posjeta inspekcije je organizovana u cilju procjene realizacije ranije odobrenog Akcionog plana, uključujući i pregled pripremljenih propisa o hrani i veterinarstvu u sistemu službenih kontrola i njihovu usklađenost sa istim u Evropskoj uniji. Nakon dvije sedmice rada i detaljnog pregleda, uvidom u uspostavljenost sistema sigurnosti hrane u Bosni i Hercegovini, na završnom sastanku inspektori Kancelarije za veterinarstvo su saopštili da su nalazi Misije zadovoljavajući i da su nadležni organi u Bosni i Hercegovini u potpunosti odgovorili zahtjevima i preporukama Evropske komisije, čime su i dodatni, novi objekti stavljeni na listu izvoznika na tržište Evropske unije.

Ovim je ostvarena mogućnost izvoza mlijeka u zemlje Evropske Unije i pristup tržištu od 500 miliona potrošača, a domaći proizvođači stavljeni u ravnopravan položaj sa poljoprivrednim proizvođačima i prerađivačima iz zemalja u okruženju u smislu pristupa tržištu zemljama Evropske unije. U isto vrijeme, i druga tržišta poput turskog i ruskog, postaju veoma značajna jer se stavljanjem Bosne i Hercegovine na listu zemalja kojima je odobren izvoz mlijeka, omogućava i transport kopnenim putem preko teritorije Evropske unije koji je bio glavna prepreka za značajniji nastup domaćih mljekara i izvoz u Republiku Tursku i Rusku Federaciju.

Pošto je ovim uspostavljen funkcionalan kontrolni sistemi proizvodnje i prerade mlijeka, kao osnove kojom nadležni organi u Bosni i Hercegovini daju garanciju da proizvodi namijenjeni za izvoz na evropsko tržište u potpunosti ispunjavaju uslove sa stanovišta bezbjednosti, odnosno traženom nivou zaštite zdravlja EU potrošača, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa je u saradnji sa nadležnim entitetskim i kantonalnim tijelima intenziviralo aktivnosti na

stvaranju uslova za izvoz i drugih proizvoda animalnog porijekla, u prvom redu drugih mliječnih proizvoda, mesa, peradi i jaja.

Dosadašnja realizacija mjera i prioriteta u oblasti poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja u 2016., kako su navedene u Godišnjem izvještaju iz oblasti poljoprivrede, ishrane i ruralnog razvoja za BiH za 2015.

Mjere i prioriteti u oblasti poljoprivrede, ishrane, i ruralnog razvoja za 2016. godinu vezani su za aktivnosti koje su ključne za napredak Bosne i Hercegovine u kontekstu evropskih integracija i provođenja reformi, međunarodnu suradnju, usvajanje i implementaciju strateških dokumenata, poboljšanje i unapređenje politike podsticaja, provođenje procesa usklađivanja domaćih propisa sa regulativom Evropske unije, implementacije harmoniziranih propisa i razvoj poljoprivredne politike i politike razvoja ruralnih sredina.

Realizacija mjera i prioriteta u velikom je ovisila o uspostavljanju i usaglašavanju mehanizma koordinacije u procesu evropskih integracija.

Mjera uvođenje „plavog dizela“ je u više navrata pokretana, uključujući i inicijativu Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH, ali ovaj vid podrške domaćim poljoprivrednim proizvođačima još uvijek nije u potpunosti ostvaren. Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je tokom 2016. godine ponovo intenziviralo aktivnosti na pokretanju postupka za donošenje Zakona o dopunama Zakona o akcizama u Bosni i Hercegovini u cilju oslobađanja pogonskog goriva koji je jedan od najvažnijih repromaterijala u poljoprivrednoj proizvodnji od dodatnih dažbina kroz uvođenje mjere „plavog dizela“.

Oslobađanje od plaćanja akcize i putarine na dizel gorivo koje se koristi u primarnoj poljoprivrednoj proizvodnji značajno smanjuje troškove proizvodnje i olakšava rad poljoprivrednika. Takođe, uvođenje ove mjere spada u red indirektnih podsticajnih mjera podrške koja je dozvoljena pravilima Svjetske trgovinske organizacije, i čime se poljoprivredni proizvođači u Bosni i Hercegovini dovode u ravnopravan položaj sa proizvođačima u okruženju u pogledu visine troškova koje izdvajaju za pogonsko gorivo, a time se povećava i konkurentna sposobnost domaćih poljoprivrednih proizvođača.

Izrada i usvajanje ključnih zakona

U oblasti bezbjednosti hrane (Zakon o hrani, Zakon o veterinarstvu i Zakon o poljoprivredi, prehrani i ruralnom razvoju) aktivnosti su započele usvajanjem zaključka Savjeta ministara Bosne i Hercegovine a Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH je formiranjem Interresorne radne grupe za izradu prijedloga izmjene i dopune Zakona o hrani, Zakona o veterinarstvu i Zakona o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine, pristupilo realizaciji istog. Cilj izrade novih propisa je bio preuzeti EU regulativu i implementirati je u cilju obezbjeđenja neophodnih uslova za izvoz svih poljoprivrednih proizvoda, a posebno proizvoda životinjskog porijekla iz Bosne i Hercegovine na tržište Evropske unije.

Od samog početka rada na realizaciji Zaključka Savjeta ministara, od prvih sastanaka Interresorne radne grupe je identifikovan veliki broj različitih zahtjeva predstavnika uključenih institucija, predlaganja rješenja koja se razlikuju od pravila EU, ne prihvatanja obrazloženja i mišljenja predstavnika institucija, izmjene koncepta u izradi propisa, i sl. a što je kao rezultat imalo stalnu pojavu novih otvorenih pitanja oko kojih se predstavnici institucija nisu mogli složiti. Kao rezultat rada, u prednacrtu sva tri propisa su unešena rješenja kojim se tražio način za ispunjavanje zahtjeva Evropske unije i osiguranje svih potrebnih uslova za izvoz poljoprivrednih proizvoda a posebno proizvoda animalnog porijekla iz Bosne i Hercegovine na evropsko tržište.

Prednacrti sva tri propisa su dostavljeni svim nadležnim institucijama na komentare i mišljenja, prevedeni i dostavljeni na uvid i komentare Evropskoj komisiji, upućen je i javni poziv svim zainteresovanim stranama, pravnim i fizičkim licima preko internet stranice Ministarstva, održani sastanci sa pojedinim zainteresovanim stranama, čime su, u skladu sa pravilima za konsultacije pri izradi pravnih propisa, široko pokrenute i provedene konsultacije. Komentari i mišljenja su zaprimljeni od svih nadležnih institucija, Evropske komisije, pravnih lica i pojedinaca.

Na sastanku ministara ministarstava nadležnih za poljoprivredu održanog 29.07.2015. godine u Sarajevu, zaključeno je da se u cilju završetka aktivnosti izrade teksta sva tri propisa formira stručno, tehničko tijelo sastavljeno od predstavnika nadležnih institucija ranga pomoćnika ministara i/ili zamjenika ili pomoćnika direktora agencija, koji će razmotriti dostavljene komentare i mišljenja na prednacrt sva tri propisa koji su prikupljeni u toku javnih konsultacija nakon završetka rada Interresorne radne grupe.

Stručni tim je formiran i nakon intenzivnog rada i šest održanih sastanaka i tri sastanka ministara, pripremio Nacrt Zakona o hrani, Nacrt Zakona o veterinarstvu u Bosni i Hercegovini i Nacrt Zakona o izmjenama Zakona o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju Bosne i Hercegovine. Tekst sva tri propisa je usklađen sa nadležnostima u oblasti poljoprivrede u Bosni i Hercegovini i propisima Evropske unije u oblasti hrane u koji su unešena sva rješenja pripremljena Akcionim planom na osnovu kojeg je dobijen izvoz mlijeka i mliječnih proizvoda na evropsko tržište.

Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH je iste uputilo u proceduru prikupljanja mišljenja od nadležnih institucija 29. februara 2016. godine. Takođe, pripremljene izmjene tri propisa su prevedene i dostavljene Evropskoj komisiji na uvid. Do sada su pristigla mišljenja i komentari Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva i Vlade Brčko distrikta BiH. Nadležno Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske, osim najave da će detaljno razmotriti dostavljene prijedloge sva tri propisa, do sada nije dostavilo traženo mišljenje.

Izrada i usvajanje Novog Zakona o vinu Bosne i Hercegovine

Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH je predlagač Zakona o vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa i vina («Službeni glasnik BiH», broj 25/08). U cilju rješavanja problema s kojima su se susreli domaći proizvođači a koji su proistekli iz ograničene primjene postojećeg zakona u praksi, kao i izmjene uslova u trgovini vinom sa Evropskom unijom proisteklih iz izmjene regulative koja je u EU izvršena odmah po usvajanju Zakona 2009. i 2010. godine, Ministarstvo je pokrenulo aktivnosti na izradi Nacrta zakona o izmjenama i dopunama Zakona o vinu, rakiji i drugim proizvodima od grožđa i vina, a potom i novog teksta zakona o vinu koji Parlamentarna skupština nije usvojila uz konstataciju da nije u potpunosti usklađen sa regulativom Evropske unije.

Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa, kao nadležna institucija za predlaganje Nacrta zakona, otpočela je aktivnosti na izradi novog akta koji će zadovoljiti kako zahtjeve i interese bosanskohercegovačkih proizvođača i preradaivača vina, tako i zahtjeve važećih Uredbi EU legislative. S tim u vezi, izrađen je Prednacrt zakona o vinu Bosne i Hercegovine koji je usaglašen sa Jedinstvenim pravilima za izradu pravnih propisa u institucijama Bosne i Hercegovine.

Prednacrt zakona o vinu sa obrazloženjem upućen je na mišljenje nadležnim državnim i entitetskim institucijama i Brčko distriktu BiH. Nakon prikupljanja mišljenja, u saradnji sa predstavnicima Direkcije za evropske integracije izrađen je Usporedni prikaz i Izjava

usklađenosti sa važećim *aquis comunautaire*-om iz ove oblasti. Nakon što su u tekst Prednacrt zakona o vinu uvrštena mišljenja nadležnih institucija isti je upućen Evropskoj komisiji na uvid.

Nacrt zakona o vinu je prosljeden na razmatranje i Savjetu ministara BiH, ali je nakon izvjesnog vremena povučen od strane ministra na dodatno usaglašavanje. Nakon što je Zakon povučen sa Savjeta ministara od strane ministra na dodatno usaglašavanje, ponovno je poslan na stručno mišljenje entitetskim ministarstvima. Mišljenja Federalnog ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva i Odjeljenja za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu Brčko distrikta su bila sa konkretnim prijedlozima izmjena, dok je mišljenje Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske, a na osnovu Zaključka Vlade Republike Srpske, bilo da se Zakon vrati u okvir spoljnotrgovinskog poslovanja.

Predstavnici Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske su nas obavjestili da će svoje komentare na Prednacrt zakona dostaviti nakon što bude usvojen Zakon o vinu Republike Srpske koji je u proceduri donošenja. Zakon o vinu Republike Srpske je u međuvremenu usvojen ali do dana današnjeg nismo dobili komentare na tekst Zakona o vinu BiH.

Svakako da je za nastavak rada po ovom pitanju neophodno učešće predstavnika Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske koji su jasno istakli na koji način i kada će se priključiti radu radne grupe i dostaviti jasne komentare. Dakle, neophodno je da Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske u skladu sa najavom što prije izradi i dostavi konkretne prijedloge za korekcije u tekstu Prijedloga zakona.

Ipak pored svih problema u ovome trenutku imamo tekst Prednacrt zakona o vinu koji je usaglašen sa Evropskim zakonodavstvom, jasno iskordiniran sa Evropskom komisijom preko njihovih predstavnika u Delegaciji Evropske unije, i u velikoj mjeri usaglašen sa udruženjima vinara i vinogradara. Ostaje da se dostave, usaglasе i ugrade konkretne primjedbe iz Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske.

Izrada strateškog plana ruralnog razvoja;

Članom 12, Zakona o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH (Sl. gl. BiH, br. 50/08), propisana je izrada Strateškog plana ruralnog razvoja BiH. S tim u vezi Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH, u saradnji sa Federalnim ministarstvom poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva, Ministarstvom poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske i Odjeljenjem za poljoprivredu, šumarstvo i vodoprivredu distrikta Brčko (u daljem tekstu: OPŠV BD), izradilo je i usaglasilo Odluku o pristupanju izradi Strateškog plana ruralnog razvoja BiH, br. 08-3-02-1163/15 i Odluku o formiranju Interresorne komisije za izradu nacrt Strateškog plana ruralnog razvoja BiH, br. 08-3-02-1162/15, koje je donio ministar spoljne trgovine i ekonomskih odnosa 28.04.2015. godine. Na prvom sastanku usaglašen je i usvojen Poslovnik o radu Interresorne komisije za izradu nacrt Strateškog plana ruralnog razvoja Bosne i Hercegovine.

Cjelokupan proces izrade Strateškog plana ruralnog razvoja BiH podrazumijevao je niz pripremnih aktivnosti na izradi pratećih dokumenata uključujući i „Akcioni plan za izradu nacrt Strateškog plana ruralnog razvoja BiH“ i „Plan komunikacija u procesu izrade nacrt Strateškog plana ruralnog razvoja BiH“ kao i popunjavanje svih radnih tijela iz kojih se sastojala Interresorna komisija.

Obaveza Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH u ovom procesu je da obezbjedi da se sve odluke u vezi sa planiranjem, na svim nivoima vlasti, donose u dogovoru, koordinaciji i saradnji, te uz aktivno učešće predstavnika svih odgovornih institucija i zainteresovanih strana, koje su uključene u ruralni razvoj, a u skladu sa dobrim praksama EU.

Pripremljeni dokumenti i aktivnosti su u potpunosti bili usklađeni sa prethodno navedenim. Međutim, a u kontekstu svih aktivnosti, uključujući i političke, na procesu izrade i usaglašavanja mehanizma koordinacije u procesu evropskih integracija, Vlada Republike Srpske odnosno Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede uputilo je dopis - Obavještenje o nastavku aktivnosti na izradi nacrtu Strateškog plana ruralnog razvoja BiH, br. 12.03-330-2483/15, od 25.06.2015. godine, u kome se navodi da je Vlada Republike Srpske, na sjednici održanoj 28.05.2015. godine, razmatrala Informaciju o aktivnostima vezanim za izradu Strateškog plana ruralnog razvoja BiH i donijela sljedeći zaključak:(broj 04/1-012-2-1121/15 od 28.05.2015. godine)

- Vlada Republike Srpske je saglasna sa izradom okvirnog Strateškog plana ruralnog razvoja BiH, i to isključivo za potrebe definisanja IPARD programa, pri čemu predmetni dokument, u strukturalnom i sadržinskom smislu mora biti koncipiran na modularnom principu, koji podrazumijeva jasno prikazane elemente planiranja na nivou entiteta i nižih nivoa, kao i usaglašena okvirna strateška opredjeljenja za ruralni razvoj u BiH.
- Vlada Republike Srpske smatra da se aktivnosti na izradi Nacrta strateškog plana ruralnog razvoja BiH mogu nastaviti tek nakon postizanja političkog dogovora oko izgleda funkcionalnog mehanizma koordinacije u BiH koji će omogućiti koordinisan pristup EU integracijskim procesima institucija u BiH na različitim nivoima vlasti.“

S tim u vezi, a pozivajući se na stav 12, člana 12, Zakona o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 50/08), kojim je propisana obaveza saradnje sa svim partnerima ruralnog razvoja u procesu pripreme Strateškog plana ruralnog razvoja BiH, aktivnosti na izradi Nacrta Strateškog plana ruralnog razvoja BiH su privremeno obustavljene.

Nakon što je 27.09.2016. godine, donesena Odluka o sistemu koordinacije procesa evropskih integracija u BiH („Službeni glasnik BiH“, broj 72/16), MSTEО je ponovo pokrenulo aktivnosti na izradi nacrtu Strateškog plana ruralnog razvoja BiH.

U skladu sa odredbama prethodno navedene Odluke, kojim je definisano da se koordinacija procesa evropskih integracija u BiH:

- zasniva na načelima poštovanja postojeće unutrašnje pravne i političke strukture u BiH i zaštite ustavima definisanih nadležnosti svih nivoa vlasti i njihovih institucija u pojedinim oblastima obuhvaćenim procesom evropskih integracija, osiguranja vidljivosti, te odgovornosti svih nivoa vlasti za blagovremeno i djelotvorno ispunjavanje obaveza iz procesa evropskih integracija iz njihove nadležnosti;
- ostvaruje na horizontalnom nivou (koordinacija unutar jednog nivoa vlasti) i vertikalnom nivou (koordinacija između različitih nivoa organizacije vlasti), strukture i modalitete ostvarenja horizontalne koordinacije svaki nivo vlasti utvrđuje samostalno, u skladu sa svojim ustavnim poretkom i upravno-pravnim specifičnostima, kapacitetima i potrebama;

Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH je iniciralo reorganizaciju Interresorne komisije za izradu Nacrta Strateškog plana ruralnog razvoja BiH. Inicijativa je početkom oktobra razmatrana na sastanku Centralnog tima Interresorne komisije. U ime institucija koje predstavljaju, svi prisutni su dali punu podršku i saglasnost da se pokrenu aktivnosti na izradi nacrtu Strateškog plana ruralnog razvoja BiH. Uzimajući u obzir da su u međuvremenu donijeti strateški dokumenti koji se tiču ruralnog razvoja na entitetskim nivoima, (u Brčko Distriktu FAO radi na izradi strateškog dokumenta), zajedničko je mišljenje da je potrebno iskoristiti te postojeće dokumente, te iz njih iscrpiti sve podatke neophodne za izradu Strateškog plana ruralnog razvoja BiH a u skladu sa zahtjevima EU, i u skladu sa postojećim nadležnostima institucija. S tim u vezi, usaglašen je prijedlog za reviziju strukture Interresorne komisije za izradu Nacrta Strateškog plana ruralnog razvoja BiH koji podrazumijeva osnivanje Centralnog

tima i Radne grupe za izradu Nacrta dokumenta od strane Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH, te formiranje Internih i Tematskih radnih grupa na nivoima entiteta i BD.

U potpunosti svjesni obimnosti posla i kompleksnosti zadatka kao i neophodnosti pripreme nacrta Strateškog plana ruralnog razvoja BiH ne kasnije od kraja marta 2017, nadležne institucije su složne u ocjeni da je za izradu ovog značajnog dokumenta neophodna stručna i finansijska donatorska pomoć. U ranijim kontaktima, tu spremnost je izrazio i USAID. Pozivajući se na prethodno rečeno a posebno cijeneći dugogodišnju uspješnu saradnju na projektima koje implementira USAID/Sida usmjerenim na razvoj tržišne poljoprivrede, odnosno jačanje privrede i unapređenje konkurentnosti poljoprivrednih proizvođača i prerađivača hrane u Bosni i Hercegovini, te cijeneći iskazanu spremnost USAID/Sida da se ta saradnja i nastavi, a iz Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH je upućen dopis kojim se predlaže da se tehnička podrška USAID/Sida usmjeri na izradu nacrta Strateškog plana ruralnog razvoja BiH.

Nastavak aktivnosti je usmjeren na realizaciju potvrđene saradnje i sastanke predstavnika nadležnih institucija za politike ruralnog razvoja sa USAID/Sida FARMA II predstavnicima, na kojem se razgovara o konkretizaciji saradnje na izradi nacrta Strateškog plana ruralnog razvoja BiH, a u skladu sa zaključkom sa sastanka Centralnog tima. Dodatno, u toku je i prikupljanje imenovanja predstavnika za tijela predviđena u okviru Interresorne komisije.

Unapređenje poljoprivredne statistike i informacionog sistema;

Poljoprivredni informacioni sistem je skup različitih komponenti, koji u osnovi ima elektronsko prikupljanje, obradu, pohranjivanje i selektivno prezentiranje informacija kao podrška upravljanju i odlučivanju u nadležnim institucijama. Poglavlja pravne stečevine EU koja obuhvataju Poljoprivredni informacioni sistem su poglavlja 10, 11, 12, 13 i 18. Bosna i Hercegovina je na samom početku priprema procesa pridruživanja Evropskoj uniji započela uspostavljanje Poljoprivrednog informacionog sistema, koji treba da obezbijedi validne i sljedive administrativne i statističke podatke kojim se formiraju razni registri ili podržavaju drugi poslovni procesi nadležnih tijela. Istodobno, registri su izvor statističkih podataka potrebnih za sveobuhvatne analize ili administrativne potrebe EU, posebno kada su u pitanju finansijska sredstva iz poticajnih fondova EU za poljoprivredu.

U skladu sa EU legislativom, glavne komponente informacionog sistema u poljoprivredi su:

- Integrisan sistem administrativne kontrole (IACS)
- Registar poljoprivrednih gazdinstava (RPG)
- Registar klijenata (RK)
- Sistem za identifikaciju i registraciju poljoprivrednih parcela (LPIS)
- Evidentiranje zahtjeva za potporu
- Registar za označavanje i kretanje životinja (RŽ)
- Mreža računovodstvenih podataka na farmi (FADN)
- Poljoprivredni tržišni informacioni servis (PTIS)
- Službena statistika / Popis poljoprivrede
- Fito registar
- GIS okvir za područje istraživanja na bazi uzorka, i
- Ostali registri koji prikupljaju poljoprivredne podatke ili su izvor referentnih podataka

U proteklom periodu od početka 2016. godine, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je sprovelo nekoliko aktivnosti u namjeri da riješi pitanja koja su u zastoju ali i da održi dostignuti stepen razvoja Poljoprivrednog informacionog sistema. Uspostavom mehanizma koordinacije stvoreni su uvjeti za bolju koordinaciju nadležnih institucija čime bi se trebao ubrzati proces uspostave i razvoja Poljoprivrednog informacionog sistema u BiH.

Odbor za koordinaciju informacija u poljoprivredi

Ovo tijelo je u novom sazivu uspostavljeno Odlukom ministra vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH broj 08-02-662/16 od 26.02.2016. godine, a na osnovu člana 16. Zakona o poljoprivredi, ishrani i ruralnom razvoju („Službeni glasnik BiH“, broj 50/08). Na prvom sastanku Odbora usvojen je Poslovnik o radu kako je to predviđeno Odlukom, a potom i Plan rada. Ključna uloga Odbora je uspostavljanje i razvoj integrisanog informacionog sistema u poljoprivredi koji uključuje neophodne komponente, metodologiju, usklađivanje propisa sa standardima, vremenski okvir i procesna pitanja razmjene podataka. U tom smislu Odbor je Planom rada predvidio donošenje i usvajanje dokumenta „Smjernice razvoja Poljoprivrednog informacionog sistema BiH“.

Održavanje informatičke infrastrukture i dalji razvoj softvera za registre

Za 2016. godinu su po prvi put planirana sredstva za održavanje hardverske i systemske infrastrukture kao i održavanje i razvoj aplikativnog softvera za registre i GIS sistem nakon što je ista nabavljena, instalirana, testirana i puštena u rad sredstvima projekta Svjetske banke. Plan je održati operativnost, dosadašnji nivo funkcionalnosti sistema i unaprijediti osjetljive dijelove sistema kao što je replikacija podataka. U toku je realizacija tenderske procedure i izbor najpovoljnijih ponuđača, a potom i realizacija ugovora na održavanju hardverske i softverske infrastrukture.

Ovo predstavlja značajnu aktivnost koja će se provoditi kontinualno u narednoj godini i koja ima između ostalog za cilj pojednostaviti procese razmjene podataka uvođenjem novih informatičkih tehnologija, kao i praćenje tehnoloških trendova kako bi se opremi produžio rok upotrebe.

Realizacija TAIEX radionice „Definiranje minimalnih zajedničkih elemenata LPIS-a (Land parcel information system)

Kao i do sada tehnička pomoć koju realizuje TAIEX je od izuzetne važnosti jer se na efikasan način transferišu potrebna znanja iz određene oblasti iz EU na domaće eksperte. Kako je uspostava LPIS-a ključna tačka za efikasnu kontrolu korištenja poljoprivrednog zemljišta, ovo je bila dobra prilika da se ustanove daljnji koraci na pripremi za uspostavu ovog sistema. Radionica je definirala minimalne zajedničke elemente LPIS-a, zatim je inicirala formiranje Radne grupe za LPIS kao i nastavak tehničke podrške EU.

Još je jednom potvrđeno da je ovakav vid podrške efikasan i potreban, posebno u vremenu neposredno prije uspostave informacionih sistema i opredjeljenje je da se i dalje koristi ovaj vid pomoći. Posebno važno pitanje vezano za uspostavu ovog sistema je definisanje nabavki satelitskih snimaka koji su potrebni u određenim vremenskim periodima ali ne samo za potrebe poljoprivrede nego i u drugim sektorima koji koriste ove snimke.

Prikupljanje statističkih podataka

Ministarstvo dugi niz godina prikuplja podatke o robnoj razmjeni BiH sa drugim zemljama od Agencije za statistiku BiH, i te podatke obrađuje za svoje potrebe i na području poljoprivrede. Kako generalni mehanizam redovne razmjene podataka nije ustanovljen, Ministarstvo je iniciralo prikupljanje podataka od relevantnih institucija i na taj način dolazi do statističkih podataka relevantnih za provođenje analiza u raznim segmentima poljoprivredne proizvodnje, ali i za unakrsne kontrole postojećih podataka kako bi njihova tačnost bila dokazana. U tom smislu traženi su i prikupljeni podaci od Uprave za indirektno oporezivanje BiH, Ureda za veterinarstvo BiH, Uprave BiH za zaštitu zdravlja bilja, Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede RS kao i Odjeljenja za poljoprivredu Brčko Distrikta i Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva FBiH. Jedino iz Federalnog ministarstva poljoprivrede podaci redovno dolaze elektronski i automatizirano, dok sve ostale institucije podatke dostavljaju na zahtjev.

Dosadašnja iskustva i analize su pokazale da se razmjena podataka mora ustanoviti kao stalna i koja mora biti standardizirana i automatizirana korištenjem informatičke infrastrukture. Jedino ovakav pristup može dovesti do pune validnosti podataka jer se unakrsno kontrolišu. Ovo je još jedan segment aktivnosti koja će biti predmet rada Odbor za KIP.

Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH nastavlja koordinaciju aktivnosti na uspostavi poljoprivrednog informacionog sistema, razvoja i unapređenja i očekuje da će se evidentni zastoji otkloniti nakon uspostavljanja mehanizma koordinacije i rješavanja spornih pitanja koja se odnose na razmjenu podataka na različitim nivoima. Ipak ovdje treba pomenuti aktivnosti koje nisu u nadležnosti Ministarstva a koje značajno utiču na kvalitet informacija iz kojih se izvode strateške analize, a radi se o popisu u poljoprivredi koji nije provoden dugi niz godina. Zadnji popis stanovništva je prikupio osnovne podatke vezano za poljoprivredu koji predstavljaju dobru podlogu za provođenje poljoprivrednog popisa. Značaj provođenja ovog popisa je nemjerljiv posebno za strateško planiranje i kao takav je obaveza kako po domaćoj tako i po preporukama i legislativi EU.

Nezaobilazan aspekt za provođenje ovih aktivnosti su ljudski i finansijski resursi za uspostavljanje i funkcionalnu operativnost informacionih sistema u poljoprivredi. Ministarstvo je u svom radu koristilo pomenute resurse kroz projekte finansirane i podržane od Svjetske banke i Evropske Komisije. U cilju jačanja institucionalnih kapaciteta, Ministarstvo je osnovalo Odsjek za poljoprivredni informacioni sistem i analizu politika u Sektoru poljoprivrede, ali potreba za stručnim osobljem time nije zadovoljena, posebno ako uzmemo u obzir aktivnosti koje nisu ni započele a obavezne su u procesu evropskih integracija.

U daljem nastavku aktivnosti neophodna je puna podršku svih uključenih strana na afirmaciji dosadašnjih aktivnosti i nastavak posla na uspostavljanju poljoprivrednog informacionog sistema u BiH kroz aktivno poticanje nadležnih institucija na saradnju, posebno u rješavanju pitanja međusobne razmjene podataka elektronskim putem kao i usklađenost poljoprivrednog informacionog sistema sa zahtjevima EU.

Usklađivanje sistema zemljišnih registara i unapređenje procesa upravljanja zemljištem

Generalno zemljišna politika nad poljoprivrednim zemljištem (upravljanje zemljišnim resursima) je u nadležnosti entiteta i kantona, a u Brčko Distriktu u nadležnosti Vlade Brčko Distrikta BiH. Upravljanje i korištenje zemljišta ima izuzetno jak multidisciplinarni karakter, jer se zemljišna problematika razmatra kroz nekoliko zakona: osim zakona o poljoprivrednom zemljištu, tako i ostali zakoni: zakon o prostornom uređenju, zakon o rudarstvu, zakon o nasljeđivanju, zakon o premjeru i katastru i dr.) Ovo je jedan od glavnih razloga da se sa nekoliko različitih aspekata (interesa) može uticati na uređenje ove oblasti, te posebno može

imati negativne posljedice kod izbora lokacija korišćenja zemljišta izvan interesa poljoprivrede, a to sve zajedno može dovesti do značajnog gubitka poljoprivrednog zemljišta i pada poljoprivredne proizvodnje. U Bosni i Hercegovini je konstantno prisutan trend gubitka poljoprivrednog zemljišta. Nadležne institucije imaju obavezu pronaći razloge za negativne trendove, a posebno se mora posvetiti problemu trajnog gubljenja ili promjene namjene poljoprivrednog zemljišta čime nastaje nenadoknativa i trajna ekonomska šteta. Nephodno je da u svim mjerama zaštite zemljišta mora biti elaborirana „borba“ protiv trajnog gubljenja poljoprivrednog zemljišta, posebno sada kada je najavljena izgradnja infrastrukturnih i enegetskih objekata koji se „grabe“ za isti prirodni resurs. A povrh svega, stanje društvene svijesti je tako da se gubitak zemljišta ne doživljava kao problem.

Iscjepkanost poljoprivrednog zemljišta je samo jedan od elemenata nefunkcionalnog iskorištavanja zemljišnih resursa, a nadležne institucije u BiH ne raspolažu egzaktnim podacima o iscjepkanosti poljoprivrednog zemljišta. Osim toga, tradicionalno nasljeđivanje, nepostojanje regulisanog tržišta poljoprivrednim zemljištem, nepostojanje registra ponude i potražnje za kupovinu, prodaju, zakup i zajednička ulaganja, dodatno otežavaju kreiranje politike upravljanja i korištenja poljoprivrednog zemljišta.

Osim problematike sa malim posjedom i usitnjenim parcelama, suočeni smo sa još većim problemima koji se direktno odnose na proizvodni faktor, odnosno korištenje poljoprivrednog zemljišta. Entitetski zavodi za statistiku prilikom prikupljanja podataka o korištenju dolaze do činjenice da površina neiskorištenog poljoprivrednog zemljišta za period 2010-2014 za Federaciju BiH iznosi prosječno 435.000 ha, a za Republiku Srpsku 165.000 ha, što je ukupno 600.000 ha, odnosno polovina poljoprivrednog zemljišta nije obrađena.

Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa ima u planu ozbiljnije pristupiti problematici koordinacije unapređenja procesa upravljanja poljoprivrednim zemljištem u skladu sa utvrđenim planovima i programima entiteta, i raditi na unapređenju funkcionalne iskoristivosti zemljišta i iste prilagoditi EU zahtjevima kako bi BiH približila politike u ovoj oblasti i iste uskladili sa dobrim praksama Evropske unije. U tu svrhu posljednjom izradom Pravilnika o unutrašnjoj organizaciji predviđeno je i sistematizovano radno mjesto za politike poljoprivrednog zemljišta i navodnjavanja.

Stanje u Republici Srpskoj

U Republici Srpskoj zemljišna politika je regulisana Zakonom o poljoprivrednom zemljištu Republike Srpske ("Službeni glasnik RS", br. 62/2006, 65/2008 - dr. zakon i 41/2009). Ovim zakonom uređuje se planiranje, zaštita, uređenje, korišćenje i raspolaganje poljoprivrednim zemljištem kao i druga pitanja od značaja za poljoprivredno zemljište kao dobro od opšteg interesa. Poljoprivredno zemljište se može dodjeliti na korišćenje zainteresovanim licima putem zakupa u skladu sa Zakonom o poljoprivrednom zemljištu, kao i putem koncesije u skladu sa Zakonom o koncesijama (Službeni glasnik RS, br. 59/13). Postupak dodjele poljoprivrednog zemljišta u oba slučaja provodi se putem javnog poziva. Poljoprivredno zemljište na korišćenje isključivo se daje radi obavljanja primarne poljoprivredne proizvodnje a za korišćenje istog plaća se zakupnina koja je određena Pravilnikom o postupku davanja u zakup poljoprivrednog zemljišta u svojini Republike Srpske i koncesiona naknada koja se utvrđuje u skladu sa Pravilnikom o kriterijumima za određivanje visine koncesione naknade i visine bankarske garancije za korišćenje poljoprivrednog zemljišta i javnog vodnog dobra (Službeni glasnik RS, br. 101/14).

Poljoprivredno zemljište poslije poplava u maju 2014. godine, na području Bijeljine i Šamca nije zagađeno i ne postoji nikakva opasnost niti prepreka za nastavak poljoprivredne proizvodnje. Analizirano je 15 parametara, od kojih se 5 odnosi na plodnost zemljišta, a 10 na zagađivače, od čega 8 teških metala, jedan organski zagađivač-polihlorovani bifenili, te ukupni naftni derivat, a nalazi svih analiza su bili u redu.

Porast šteta izazvanih poplava posljedica je u posljednje vrijeme povećane pojave plavnih površina uz riječna korita koja su uzrokovana gradnjom industrijskih i stambenih objekata, promjenom načina korištenja zemljišta zajedno sa smanjivanjem šumskog pokrivača čime je povećana učestalost i jačina olujnih pljuskovitih padavina koje uzrokuju bujice i poplave koje tom prilikom prenose veće količine zemljišta i uzrokuju pojavu klizišta.

Navodnjavanje

Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske u julu 2016.godine izdalo je Informaciju o razvoju i izgradnji irigacionih sistema u okviru projekta razvoja navodnjavanja (IDP). Cilj IDP projekta je rehabilitacija i modernizacija postojećih sistema za navodnjavanje, izgradnja novih sistema i jačanje institucionalnih kapaciteta u javnom i privatnom sektoru kako bi se obezbjedila održivost i efikasno korišćenje izgrađenih sistema.

Odvodnjavanje

Najveće površine poljoprivrednog zemljišta koje su drenirane u Republici Srpskoj (cijevna drenaža) su u Lijeve polju na kompleksima bivšeg državnog preduzeća „PIK Mladen Stojanović“. Kod davanja navedenih površina na korišćenje potrebno je zakonski urediti i obavezu održavanja kanalske mreže, što u sadašnjem stanju nije utvrđeno ili korisnici zemljišta ne izvršavaju preuzete obaveze.

Jedino područje u Republici Srpskoj na kojem je izvršena mjera ukрупnjavanja posjeda je područje Semberije (Osnova zaštite, korišćenja uređenja poljoprivrednog zemljišta Republike Srpske kao komponente procesa planiranja korišćenja zemljišta). Najveći dio površine je uređen, kako od vanjskih tako i unutrašnjih voda, a na površini od 28.524 ha izvršena je i komasacija u prvom redu za potrebe proizvodnje sirovine za šećeranu u Bijeljini.

Stanje u Federaciji BiH

Problemi vezani za nefunkcionisanje ili vrlo slabo funkcionisanje tržišta zemljištem ograničavaju i usporavaju restrukturiranje sektora. Prepreke razvoju efikasnog tržišta privatnim poljoprivrednim zemljištem su, između ostalog: velika usitnjenost poljoprivrednog zemljišta, nesređeno zemljišno-knjižno i katastarsko stanje, nedostatak organiziranih i sistematiziranih podataka o ponudi i potražnji, nedovoljan interes za kupovinu poljoprivrednog zemljišta u nekim dijelovima Federacije BiH, nepostojanje porezne politike za sistematsko rješavanje problema zapuštenog poljoprivrednog zemljišta, prenamjena poljoprivrednog u građevinsko zemljište, nedostatak povoljnih kredita za kupovinu poljoprivrednog zemljišta i sl.

Tako, neuređenost legislative u smislu vlasničkih odnosa i neodlučnost pri izboru koncepta registracije nekretnina usporavaju i odlažu aktivnosti na modernizaciji, digitalizaciji i obnavljanju katastra i zemljišnih knjiga, koje jesu osnov za promet zemljišta. Dodatno ovakvo stanje na tržištu zemljišta smanjuje vrijednost zemljišta, te mogućnost njegovog korištenja za obezbjeđenje neophodnih kreditnih investicionih sredstava (kolateral). Iako postoji Zakon o poljoprivrednom zemljištu ne postoji uređena baza podataka i razmjena podataka između administrativnih nivoa vlasti o prenamjeni poljoprivrednog zemljišta. Upravo zbog neadekvatne i nekontrolisanih procedura prenamjene poljoprivrednog zemljišta dolazi do

značajnih i trajnih gubitaka ovog oskudnog resursa (obično najbolje kvalitete). Na osnovu procjena, godišnje u Federaciji BiH izgubi/promijeni namjenu oko 0,101% poljoprivrednog zemljišta. Generalno rečeno, ne postoji precizna i vjerodostojna kategorizacija i inventarizacija zemljišta, koja bi bila praćena setom namjenskih tehničkih karata za FBiH, zatim ne postoji evidencija o svim promjenama u prostoru, kao ni satelitski snimci koji bi omogućili efikasnu identifikaciju nastalih promjena. Pored toga, katastri i zemljišne knjige nisu uredno vođene, dok obavezni katastar pašnjaka vode četiri kantona/županije (Posavski (590 ha), Bosansko-podrinjski (25 ha), Srednjobosanski (21,38 ha) i Herceg-bosanski (68 ha)), dok samo neki vode evidencije o neobrađenom poljoprivrednom zemljištu, a podaci o pretvorbi zemljišta su neuredni. Sve navedeno ne dozvoljava uspostavu integriranog sistema upravljanja i korištenja ovog resursa. Važno je naglasiti da je FMPVŠ samo jedna od nadležnih institucija koja treba brinuti o ovim problemima. U tom smislu zabrinjava činjenica da saradnja između nadležnih institucija nije adekvatna i da ne postoje zajedničke inicijative u smislu definisanja karata visoko senzitivnih područja, kao ni ovom problemu prilagođene agroekološke politike (programa).

Zbog toga je neophodno izgraditi i osnažiti regulatorno-institucionalni okvir, pokretati zajedničke inicijative svih nadležnih institucija, što sve treba doprinjeti racionalnijem korištenju zemljišta (rješavanje vlasničkih odnosa i oživljavanje prometa zemljištem), njegovoj zaštiti i unapređenju njegovog kvaliteta, te uređivanju zemljišta (agro i hidromeliorizacije, komasacija, arondacija). U tom smislu agrarna politika treba podržati kreiranje sistema upravljanja zemljištem, a posebno izgradnju mehanizama koji to omogućavaju (digitalizirane baze podataka o zemljištu, LPIS, sistematizirane podatke o ponudi i potražnji zemljišta, koordinirajuće tijelo za poljoprivredno zemljište (svi nivoi vlasti), modernizacija katastra i zemljišnih knjiga i sl.), kao i definisanje dugoročne zemljišne politike.

Zemljišne osnove i stanje zemljišne evidencije

Gljučni propisi koji uređuju sistem zemljišne administracije u Bosni i Hercegovini su važeći zakoni o vlasništvu i drugim stvarnim pravima. U Federaciji BiH nema opšte prihvaćenog stajališta oko koncepta registracije nekretnina. Jedan od problema je i decentralizacija geodetske djelatnosti, odnosno neslaganja oko nadležnosti različitih nivoa vlasti (federalna, kantonalna i općinska). U službenoj upotrebi su četiri vrste katastra. Austrougarski i popisni katastar su potpuno zastarjeli. Katastar zemljišta i katastar nekretnina predstavljaju dobar osnov za upis prava na nekretninama i dalji razvoj sistema zemljišne administracije. Zemljišna knjiga se u najvećem dijelu zasniva na podacima zastarjele Austrougarske izmjere, osim manjeg dijela baziranog na novom aerofotogrametrijskom snimanju. U budućnosti će se znatno više napora morati uložiti u usaglašavanje podataka katastra i zemljišne knjige, za što je neophodna koordinacija i saradnja državnih organa koji te evidencije vode.

Promet poljoprivrednim zemljištem

Poljoprivredno zemljište u vlasništvu države je u pravnom prometu, ali se ne može prodavati (osim u slučajevima kada Parlament Federacije BiH utvrdi opći interes za njegovu prodaju). Ono se može prodati, dati u kraći ili dugogodišnji zakup, ili dati u koncesiju isključivo u svrhu okrupnjavanja poljoprivrednog zemljišta. Ukupna površina poljoprivrednog zemljišta data u zakup ili koncesiju u 2012. godini iznosi 6.925,47 ha, pri čemu je 227,31 ha promijenilo namjenu. U 2011. i 2012. godini iz namjenskih sredstava prikupljenih promjenom namjene poljoprivrednog zemljišta sufinansirana su ukupno 63 projekta uređenja i zaštite ukupno 741,76 ha poljoprivrednog zemljišta.

Uspostavljanje informacionih sistema

Zakon o poljoprivrednom zemljištu ("Službene novine Federacije BiH", broj 52/09) definiše zemljišno-informacioni sistem (ZIS) kao sistem registriranja, analize i obrade numeričke baze

podataka uvezane sa topografskim i satelitskim grafičkim prikazom na bazi GIS tehnologije. Integriran sistem administrativne kontrole (IACS) je složeni informacijski sistem, koji se koristi za upravljanje plaćanjima u sektoru poljoprivrede sredstvima iz poljoprivrednog budžeta Evropske unije. Sistem identifikacije zemljišnih parcela (LPIS) je komponenta IACS sistema za identifikaciju i evidentiranje zemljišnih parcela i predstavlja prostorni registar poljoprivrednih parcela, sa informacijama o poziciji, veličini i jedinstvenom identifikatoru za svaku parcelu. Jedna od glavnih funkcionalnosti LPIS registra je da spriječi isplate poticaja poljoprivrednika za one površine koje nisu podobne za plaćanja, kao i da izbjegne duple isplate za iste površine. LPIS je, također, alat za efikasno upravljanje poljoprivrednim površinama koje koristi mnogo različitih korisnika, a ne samo državna administracija.

U novim zemljama članicama EU svi registri poljoprivrednog zemljišta se nalaze u ministarstvu poljoprivrede, dok ih agencija za plaćanje koristi za isplatu i kontrole poticaja. U kontekstu pridruživanja EU, kao i zbog kontrole budžetskih poticaja, Federacija BiH je dužna uspostaviti LPIS baziran na stvarnom korištenju površina pomoću GIS. Iako je prioritet, uspostava LPIS je dugotrajan i zahtjevan proces za koji treba obezbijediti značajnu tehničku i finansijsku podršku. LPIS donosi brojne prednosti za sektor, uključujući: isplatu direktnih plaćanja i vladinih poticaja; projekte komasacije zemljišta putem zemljišnih banaka ili ostalih sredstava; unapređenje kreditiranja prema vlasništvu zemljišta i procjeni vrijednosti zemljišta; razvoj stabilnog tržišta zemljištem, itd.

Komasacija zemljišta

Jedan od bitnih razloga za pokretanje komasacije je neuređenost i loše stanje poljoprivrednog posjeda koji je usitnjen, razbacan na više međusobno udaljenih mjesta, bez dovoljno pristupnih puteva, male površine, nepravilnog oblika, širokih i zaraslih međa, bez adekvatne zaštite od poplava, bez navodnjavanja i odvodnjavanja, obraslo u šikaru itd. Mnoga iskustva u svijetu pokazuju da sa uređenjem posjeda komasacijom zemljišta nestaju svi štetni uticaji i stvaraju se uslovi za ekonomski, kulturni i društveni napredak sela. Ekonomičnost proizvodnje na komasiranom području povećava se od 15% do 100%, zavisno od toga da li se u postupku komasacije izvode melioracioni radovi. U svijetu i kod nas postoji više različitih modela komasacije pa se govori o: klasičnoj, totalnoj ili obaveznoj komasaciji; radnoj, proizvodnoj ili funkcionalnoj komasaciji; parcijalnoj komasaciji ili arondaciji; tržišnoj ili komercijalnoj komasaciji. Koji će od ova tri modela biti primjenjen u konkretnoj situaciji zavisi prije svega od datih uslova i ograničenja.

Novi koncept komasacije zahtijeva svestran, multidiscipliniran, sveobuhvatan pristup, spajanje elemenata agrarnog razvoja i uključivanje veza selo-grad. Neophodno je voditi računa o geografskim i kulturnim razlikama i o unapređenju postojeće prakse u ovoj oblasti. Planovi razvoja na lokalnom nivou i planovi korištenja zemljišta treba da posluže kao osnova za komasaciju.

Ključni problemi vezani za sprovođenje komasacije odnose se na:

- Organizacione probleme – institucije potrebne za pokretanje i realizaciju komasacije postoje, ali nisu povezane u efikasnu organizacionu strukturu sa odgovarajućom koordinacijom aktivnosti. Uz to, ne postoje precizno definisani nivoi odgovornosti, ni mehanizmi kontrole u realizaciji komasacije. Brojni pokazatelji govore da nadležne institucije, na svim nivoima, nemaju kapaciteta za pokretanje i realizovanje komasacije.;
- Nisku cijenu poljoprivrednog zemljišta, relativno visoke troškove komasacije i nedostatak finansijskih sredstava za komasaciju;
- Nepovjerenje poljoprivrednika koje je gotovo tradicionalno;

- Nizak standard poljoprivrednika, zbog ograničenih mogućnosti za radno angažovanje u vanpoljoprivrednim djelatnostima;
- Nezainteresovanost vlasnika zemljišta nepoljoprivrednih i mješovitih gazdinstva čiji članovi imaju redovne lične prihode;
- Nedovoljan broj stručnjaka osposobljenih za sprovođenje komasacije – duga pauza u radu na komasaciji je stvorila vakuum u osposobljavanju stručnjaka za njeno izvođenje i
- Neažurnu evidenciju o nepokretnostima, neriješene imovinsko-pravne odnose i nepostojanje zakona o restituciji.

Melioracije zemljišta

Većina postojećih sistema za unutrašnju odvodnju su u lošem stanju, prvenstveno zbog neodgovarajućeg ili nikakvog održavanja, zbog ratnih i poratnih šteta pa i zbog opšte nebrige za stanje u kome se sistemi nalaze. Površine sa sistemima za odvodnju se nalaze u Posavini (srednjoj i odžačkoj), Brčkom, Bihaću, Cazinu, Tomislavgradu, Čapljini i drugim mjestima. Objekti detaljnog odvođenja, sa pratećim objektima uglavnom nisu održavani, što se manifestira u nefunkcioniranju ukupnog melioracionog sistema.

I pored postojanja objekata za zaštitu od poplave i ublažavanje posljedica poplava, mnoga ravničarska područja kroz koja teku glavni vodotoci i dalje su često pogođena poplavama. Štete od poplava prevazilaze kapitalnu vrijednost objekata koji bi se trebali izgraditi u svrhu njihovog sprečavanja.

Zbog manjka vode i sve češće pojave suše u Federaciji BiH, navodnjavanjem bi u južnim područjima trebalo podmiriti oko 33% godišnjih potreba biljka za vodom, u sjevernim 14%, a centralnim 8%. Prema grubim procjenama, na području Federacije BiH bi trebalo navodnjavati oko 81.000 ha, odnosno 11,2% obradivih površina. To su uglavnom površine u ravničarskom području na kojima bi se tom mjerom povećao nivo proizvodnje (prinosi) i osigurala njena stabilnost.

Uspostavljanje operativne strukture za korištenje predpristupnih fondova EU;

Pored donošenja strateškog dokumenta za ruralni razvoj, tehnički preduslov za korištenje IPARD sredstava je uspostavljanje IPARD operativne strukture za BiH. IPARD implementacijska struktura uključuje dva zasebna tijela i to: Upravljačko tijelo i IPARD Platnu agencija. I jedno i drugo tijelo moraju imati svoje, u skladu sa pravilima EU, propisane i jasne nadležnosti, od pripreme IPARD programa do monitoringa i evaluacije korištenja IPARD sredstava. U suštini, radi se o uspostavi posebnog institucionalnog aparata zaduženog za implementiranje IPARD sredstava. Proces izgradnje IPARD strukture podrazumijeva reformu postojećih uprava (ili dijelova uprava) u IPARD operativnu strukturu. Iskustva zemalja koje su prošle taj proces pokazuju da se najčešće radi o reformi institucija nadležnih za poljoprivredu u okviru kojeg se u početku organizuje Operativna struktura. Obzirom na specifičnosti organizacije Bosne i Hercegovine, uspostava IPARD operativne strukture ne teče kao u drugim zemljama koje su prošle ovu fazu. Razlog je svakako Ustavom dodijeljene nadležnosti u oblasti poljoprivrede, uključujući i sistem isplate novčanih podrški, koje su na entitetskom, kantonalnom i nivou Brčko distrikta BiH, dok su sa druge strane, zahtjevi EU kada je IPARD struktura u pitanju jasni, i traži se uspostavljanje jednog sistema plaćanja.

Uzimajući u obzir da je donošenjem Odluke o sistemu koordinacije procesa evropskih integracija u BiH o postignuta saglasnost da se pokrenu aktivnosti koje se tiču izrade Strateškog plana ruralnog razvoja za BiH, očekuje se da će i aktivnosti na uspostavi implementacijske

strukture biti pokrenute. Takođe, mora se imati u vidu da se važnost IPARD-a ne ogleda samo u finansijskim sredstvima pomoći podrške poljoprivrednicima, nego da važnost predstavlja i usvajanje evropskih procedura i pravila ugovaranja, odobravanja i korištenja finansijskih sredstava, kao i njihova potpuna kontrola.

S tim u vezi Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH razmatra mogućnost korištenja finansijske podrške Evropske unije za poljoprivredu i ruralni razvoj kroz „IPARD like“ projekat ili neki drugi sličan projekat koji bi zanemario trenutne probleme stvaranjem po zahtjevima EU slične, okvirne strukture IPARD, koja će funkcionisati zajedno sa postojećim strukturama plaćanja i upravljanja na svim nivoima vlasti (BiH, entiteti, Brčko Distrikt). Glavni rezultati ovog projekta bi se odnosili na uspostavu mehanizama i razvoja kapaciteta kao neophodnog tranzicijskog koraka ka sredstvima IPARD II fonda, kao i jačanje kapaciteta u poljoprivrednom programiranju i provedbi od strane nadležnih institucija kroz implementaciju mjera ruralnog razvoja koje su u skladu sa IPARD II programom EU. Funkciju IPARD platne agencije bi eventualno moglo preuzeti, u zavisnosti od postignutog dogovora, ili posebno tijelo pri Delegaciji EU u BiH ili druga po funkciji slična organizacija ili tijelo (npr. GIZ u slučaju da se realizuje najavljena podrška Savezne Republike Njemačke nakon prihvatanja dodatnog Protokola uz SSP)

Sveukupni razvojni cilj je postizanje održivog, konkurentnog i dinamičnog poljoprivrednog i prehrambenog sektora koji se postepeno usklađuje sa *acquis communautaire*, institucionalnim i regulatornim zahtjevima i standardima.

„IPARD like“ bi imao dvije osnovne komponente:

- Institucionalni razvoj
- Ruralni razvoj i jačanja konkurentnosti poljoprivrede na održivim osnovama

U vezi sa svim navedenim, Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH vodi konsultacije sa Delegacijom Evropske unije u BiH i drugim nadležnim institucijama i zainteresovanim stranama koristeći se stečenim iskustvima zemalja u regionu i preporukama Evropske komisije.

Jačanje administrativnih kapaciteta i struktura za koordinaciju u okviru sektora poljoprivrede i ruralnog razvoja, uključujući i mjere podrške;

Ova aktivnost je vezana za jačanje administrativnih kapaciteta u procesu uspostavljanja IPARD operativne strukture, i u koje bi bile uključile postojeće strukture angažovane na realizaciji domaćih mjera podrške, kao i novouspostavljene, a prije svega one koje su vezane za upravljačko tijelo.

Usled nepostizanja dogovora oko izgleda modela strukture, ovo pitanje se do daljnog ne može razmatrati u kontekstu jačanja kapaciteta, kako koordinacijskih, tako i implementacijskih.

Dostizanje potrebnog nivoa standarda kvaliteta i bezbijednosti hrane za nesmetanu trgovinu poljoprivrednim robama i izvoz roba životinjskog porijekla na tržište EU

Novi pristup sigurnosti hrane postavljen je donošenjem evropskog zakona o hrani – Uredbe (EC) 178/2002 Evropskog parlamenta i Vijeća od 28. januara 2002. godine o opštim načelima i uslovima propisa o hrani kojom se osniva Evropska agencija za sigurnost hrane (European Food Safety Authority – EFSA) te utvrđuju postupci u predmetu zdravstvene ispravnosti hrane. Na osnovu evropskog zakona o hrani, 2004. godine donesen je cijeli niz uredbi koje dalje uređuju područje higijene i službenih kontrola vezano uz proizvodnju, preradu i distribuciju hrane, a koje su popularno nazvane „higijenski paket“. Iste su u EU stupile na snagu 01. januara 2006. godine i odredile temelje sistema sigurnosti hrane u čitavome lancu hrane „od polja do stola“.

U osnovi, tri ključna elementa imaju centralnu ulogu u politici sigurnosti hrane koja ujedno garantuju nesmetanu trgovinu i izvoz roba životinjskog porijekla:

- Zakonodavstvo, koje donosi pravila i propisuje odgovornosti koje se moraju poštovati;
- Subjekti u poslovanju hranom koji bi trebali provoditi ove odredbe i
- Nadležna tijela koja bi trebala vršiti kontrolu implementacije kroz podršku inspektorima na terenu i mreži laboratorija (službene kontrole).

Jasno je da nije moguće implementirati efikasan sistem kontrole i garantovati sigurnost hrane bez potpunog i uspostavljenog zakonskog okvira u skladu sa odredbama EU. Stoga je polazna tačka usaglašavanje bh. zakonodavstva sa zakonodavstvom EU. Važno je zabilježiti da će neusaglašenost sa zakonodavstvom EU predstavljati prepreku napretku u pregovorima za pristup Bosne i Hercegovine EU. Polazna tačka je svakako Zakon o hrani, Zakon o veterinarstvu i Zakon o poljoprivredi, i ostalo relevantno zakonodavstvo.

Izrada relevantnih i provodivih zakona o hrani i propisa bitna je komponenta savremenog sistema kontrole hrane. U slučaju zemlje poput Bosne i Hercegovine, potencijalnog kandidata za pristup EU, ova aktivnost prolazi kroz prenos zakonodavstva EU u domaće zakonodavstvo. Nadalje, svaka neusklađenost sa pravnim propisima EU bit će prepreka za napredovanje Bosne i Hercegovine u pregovorima za pristup EU. Međutim, treba podsjetiti da samo usklađivanje nije dovoljno da se osigura da se pravni zahtjevi primjenjuju na terenu. Dakle, nadležno tijelo treba uspostaviti sistem koji garantuje odgovarajuće kontrole primjene i provedbe zakona u zemlji nakon usaglašavanja (Službene kontrole).

Službeni zahtjevi koje subjekti u poslovanju hranom moraju ispoštovati navedeni su u nekoliko Uredbi EU, od kojih su najvažnije:

- Uredbe 882/04 o službenim kontrolama, a koja je prenesena u domaće zakonodavstvo u vidu Pravilnika o službenim kontrolama
- Uredba 852/2004 o higijeni namirnica;
- Uredba 853/2004 kojom se postavljaju specifična higijenska pravila za hranu životinjskog porijekla.

Sve ove uredbe su prenesene u domaće zakonodavstvo dio higijenskog paketa koje su u formi Pravilnika.

U pogledu subjekata u poslovanju hranom, Uredba 178/2002 je prenesena u Zakon o hrani BiH, i uvodi koncept sljedivosti i pojašnjava ulogu subjekata u poslovanju hranom i njihovu odgovornost za sigurnost hrane koja se plasira na tržište, dok je uloga nadležnog tijela samo da verifikuje uspješnost sistema koji su stavljeni u upotrebu od strane subjekta u poslovanju hranom kako bi se ostvario ovaj rezultat.

Sljedivost je sve značajniji aspekt upravljanja sigurnošću hrane i on olakšava odgovor na potencijalni rizik koji može nastati od hrane npr. brzi opoziv nesigurnih prehrambenih proizvoda kako bi se smanjilo izlaganje potrošača. Principi sljedivosti se, takođe, koriste za

upravljanje sigurnošću sirovina i kvalitete i za optimiziranje aktivnosti prerade hrane. Prema pravilima EU, sljedivost hrane, hrane za životinje, životinja proizvođača i bilo koje druge supstance koja je namijenjena ili za koju se očekuje da bude uključena u hranu ili hranu za životinje, trebala bi biti uspostavljena u svim fazama proizvodnje, prerade i distribucije.

Subjekti u poslovanju hranom moraju saradivati sa nadležnim tijelima i posebno osigurati da su svi objekti pod njihovom kontrolom registrirani kod odgovarajućeg tijela, te da to tijelo obavještavaju o bilo kakvim promjenama (npr. zatvaranje objekta). Tamo gdje to državno zakonodavstvo ili zakonodavstvo Unije zahtijeva, subjekti u sektoru hrane trebaju biti odobreni od strane nadležnog tijela i ne funkcionirati bez takvog odobrenja.

Ova uredba, takođe, sadrži odredbe, skupa sa Uredbom 853/2004, u pogledu prostorija, pogona i opreme neophodnih za realizaciju proizvodnih aktivnosti, zatim njihove higijene i uslova održavanja, zavisno o vrsti hrane koja se proizvodi.

Konačno, subjekt u poslovanju hranom je obavezan primijeniti identifikacijske i zdravstvene oznake na proizvodu zavisno o njegovoj vrsti.

Usklađivanje sistema sigurnosi hrane u Bosni i Hercegovini u skladu sa prethodno opisanim standardima i uslovima omogućit će dostizanje potrebnog nivoa standarda kvaliteta i bezbjednosti hrane za nesmetanu trgovinu poljoprivrednim robama i izvoz roba životinjskog porijekla na tržište EU.

Kao što smo već napomenuli primarno zakonodavstvo u oblasti sigurnosti hrane (Zakon o hrani, Zakon o veterinarstvu i Zakon o poljoprivredi), je u fazi usaglašavanja i usvajanja i procedure i aktivnosti koje se sprovode su detaljno opisane u prethodnom Zaključku. Sekundarno zakonodavstvo koje detaljno propisuje standarde usvojeni su u obliku četiri Pravilnika koji čine „higijenski paket“. Tu je još veliki broj Pravilnika i drugih podzakonskih akata izrađenih od strane nadležnih institucija. Takođe, pomenuti zakoni će jasno propisati jasne nadležnosti u sistemu sigurnosti hrane i službene kontrole.

Iako pomenuti zakoni još uvijek nisu usvojeni Ministarstvo koordinira aktivnostima zajedno sa svojim upravnim organizacijama i nadležnim organima entiteta, kantona i BD, kako bi se obezbjedili uslovi za izvoz proizvoda biljnog i životinjskog porijekla. Te aktivnosti uključuju uspostavljanje službenih kontrola koje su jasno određene, pripremanje i rad sa subjektima u poslovanju sa hranom i priprema objekata a sve u skladu sa propisanim standardima, i naravno na kraju sve te aktivnosti moraju zadovoljiti zahtjeve FVO inspekcije.

Dakle, Ministarstvo zajedno sa upravnim organizacijama (Kancelarijom za veterinarstvo BiH i Upravom za zaštitu zdravlja bilja i Agencijom za sigurnost hrane) kao i sa entitetskim nadležnim organima i BD već duži vremenski period intenzivno radi na ispunjavanju uslova za izvoz svih proizvoda animalnog porijekla, i to je jedan od prioriteta rada Ministarstva.

Preduzete aktivnosti u okviru CEFTA 2006 Sporazuma za olakšavanje trgovine i bolja kontrola granica, naročito pri uvozu poljoprivrednih proizvoda u Bosnu i Hercegovinu

Vijeće ministara BiH je na sjednici održanoj 20.06.2016. godine obavilo raspravu o Akcijskom planu za Zapadni Balkan o olakšavanju trgovine i transporta, koji je predložila Svjetska banka, te je zadužilo ministarstva BiH da za obaveze iz Programa reformi sadržane u Akcijskom planu a koje se odnose na BiH, sačine planove aktivnosti sa preciznim reformskim zadacima i rokovima za njihovu realizaciju.

U cilju započinjanja aktivnosti po zaključku Vijeća ministara BiH, Ministarstvo vanjske trgovine i ekonomskih odnosa BiH je imenovalo glavnog pregovarača o CEFTA Dodatnom protokolu 5, pokrenulo aktivnosti, a na osnovu dogovora u okviru pregovora o Dodatnom protokolu, da se potpiše Memorandum o saradnji između institucija nadležnih za granične

kontrole i procedure u cilju olakšavanja trgovine povećanja efikasnosti graničnih procedura, kako je navedeno u Akcijskom planu koji je usvojilo Vijeće ministara BiH.

U tom smislu, u Upravi za indirektno oporezivanje BiH je potpisan Memorandum o međusobnoj suradnji između Uprave i ostalih agencija u Bosni i Hercegovini u cilju ubrzanja carinskog postupka i protoka roba, uz način da roba koja ulazi u Bosnu i Hercegovinu bude potpuno sigurna i pod kontrolom.

Memorandum je potpisan s Agencijom za lijekove i medicinska sredstva BiH, Uredom za veterinarstvo BiH, Agencijom za nadzor nad tržištem BiH, Agencijom za sigurnost hrane BiH, Upravom Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja, Federalnom upravom za inspekcijske poslove i Inspektoratom Brčko Distrikta BiH.

Memorandumom se ima za cilj ubrzati i pojednostaviti inspekcijske i carinske procedure, smanjiti formalnosti, uspostaviti i unaprijediti razmjenu podataka i dokumenata između potpisnica memoranduma, ali i da se putem Uprave za indirektno oporezivanje BiH ostvari koordinacija i uspostavi prekogranična razmjena podataka između BiH i zemalja potpisnica CEFTA Sporazuma. Tekst memoranduma pripremljen je uz pomoć EU SEED Projekta. Potpisivanjem Memoranduma ostvaruje se jača saradnja, međusobna razmjena informacija i iskustava, racionaliziraju resursi strana te, uz primjenu dobrih praksi, prati bezbjednost roba i promet roba koje su predmet nadzora i efikasnijeg vršenja nadzora i kontrole roba koje se uvoze/izvoze u/z carinskog područja Bosne i Hercegovine, a sve u funkciji stavljanja na tržište sa propisima usaglašenih roba.

Također, na ovaj način se, uz aktivno učešće svih subjekata te uz njihovu neposrednu saradnju i redovnu koordinaciju može uspješno ostvarivati realiziranje odredbi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju Bosne i Hercegovine sa Evropskom unijom i drugi međunarodni sporazumi čiji potpisnik je Bosna i Hercegovina.

Izvoz voća i povrća na tržište Ruske Federacije

Isticanjem obavještenja na svojoj internet stranici, Federalna služba za veterinarsku i fitosanitarnu kontrolu „Rossel'hoznadzor" je početkom avgusta iznenada uvela privremenu zabranu na uvoz svježeg voća i povrća u Rusku Federaciju porijeklom iz Bosne i Hercegovine, a kao razlog je navedeno odsustvo informacija o fitosanitarnom sistemu Bosne i Hercegovine. S tim u vezi, Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine je odmah, po preduzimanju jednostrane privremene zabrane izvoza svježeg voća i povrća u Rusku Federaciju, urgentno preduzelo sve neophodne aktivnosti u cilju ponovnog uspostavljanja neometanog izvoza voća i povrća iz Bosne i Hercegovine. Nadležnim institucijama Ruske Federacije je upućen jasan stav da nije bilo osnove za uvođenje ovakvih mjera, te se odmah van snage stavi privremeno uvedena zabrana uvoza poljoprivrednih proizvoda iz Bosne i Hercegovine, a da delegacija Federalne službe za veterinarsku i fitosanitarnu kontrolu može odmah da dođe radi upoznavanja sa sistemom fitosanitarnog nadzora u Bosni i Hercegovini.

Ubrzo je, u periodu od 17 do 20 avgusta, Ruska fitosanitarna inspekcija došla u posjetu, upoznala se sa fitosanitarnim sistemom u Bosni i Hercegovini, izvršila obilazak proizvođača i izvoznika voća i povrća u Federaciji BiH, inspektorate entiteta, fitosanitarne laboratorije i Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede Republike Srpske. Poslije uspješno provedene posjete, 26.08.2016. godine iz Federalne službe Ruske Federacije je zaprimljen dopis i u prilogu dostavljen nalaz delegacije za fitosanitarnu kontrolu. Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa je, u saradnji sa nadležnim institucijama entiteta i Brčko distrikta, odmah po prijemu izvještaja hitno pristupilo realizaciji preporuka i nalaza nakon čega je upućeno pismo Federalnoj službi Ruske Federacije u kojem je detaljno navedeno šta su sve nadležne institucije u Bosna i Hercegovina uradile na realizaciju preporuka.

Polovinom septembra, iz Federalne službe Ruske Federacije stigao prijedlog da se potpiše Protokol za osiguranje fitosanitarnih zahtjeva između Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine i Federalne službe za veterinarski i fitosanitarni nadzor Ruske Federacije kojim će se bliže definisati odgovornosti prilikom međusobnih isporuka proizvoda visokog fitosanitarnog rizika, i dugoročnog nastavka izvoza u Rusiju. Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa je u saradnji sa nadležnim institucijama entiteta i Brčko distrikta hitno pristupilo prikupljanju mišljenja nadležnih institucija na prijedloženi teksta Protokola, a Savjet ministara BiH je usvojio Zaključak kojim je Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa zaduženo da Prijedlog Protokola dostavi Predsjedništvu Bosne i Hercegovine, koje je na 29 sjednici održanoj 03.10. donijelo Odluku kojom odobrava zaključivanje Protokola za osiguranje fitosanitarnih zahtjeva između Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine i Federalne službe za veterinarski i fitosanitarni nadzor Ruske Federacije prilikom međusobnih isporuka proizvoda visokog fitosanitarnog rizika, i ovlastilo ministra spoljne trgovine i ekonomskih odnosa Bosne i Hercegovine da potpiše Protokol.

Odmah nakon toga, putem Ministarstva inostranih poslova BiH u Federalnu službu Ruske Federacije je upućen potpisani Protokol i u pratećem dopisu navedeno uvjerenje da je potpisivanjem ovog Protokola, ispunjen i poslednji uslov za stavljanje van snage privremeno uvedene zabrane uvoza proizvoda biljnog porijekla visokog fitosanitarnog rizika iz Bosne i Hercegovine u Rusku Federaciju. Nakon dvije sedmice, stiglo je obavještenje da je direktor Federalne službe Ruske Federacije 20.10.2016. godine potpisao Protokol, čime je ukinuta privremena obustava uvoza voća i povrća iz BiH uvedena 02.08.2016. godine.

Realizacija preporuke agencije za hranu i veterinarstvo (FVO) iz revidiranog akcionog plana za izvoz mesa peradi i konzumnih jaja u EU koje su bh vlasti pripremile

Peradarska proizvodnja u BiH se temelji na proizvodnji mesa i jaja, tržišno je orjentisana, i organizovana je u velikim proizvodnim jedinicama gdje se primjenjuje savremena tehnologija proizvodnje u zatvorenim objektima. Peradarski sektor tokom nekoliko poslednjih godina karakterišu kontinuiran rast proizvodnje praćen rastom izvoza i to pilećeg mesa, prerađevina od mesa peradi i jaja. Najznačajniji potencijal u peradarskoj proizvodnji je svakako proizvodnja pilećeg mesa imajući u vidu da kapaciti tova brojlera na godišnjoj osnovi iznose oko 30 miliona tona a izvezi se oko 4.000 tona što čini oko 24% ukupnog izvoza peradarskog sektora. Takođe, proizvodnja mesnih prerađevina nije u zaostatku uzimajući u obzir činjenicu da je tokom prošle godine izvezeno mesnih prerađevina od mesa peradi u vrijednosti od oko 31 miliona KM i ima udio u ukupnom izvozu sektora peradarstva od oko 64%.

Potencijale za razvoj ima i proizvodnja konzumnih jaja, mada je već sada sa oko 720 milion komada koliko je iznosila proizvodnja u prošloj 2015. godini, ovo značajna proizvodnja sa realnim mogućnostima da se izvoz ove kategorije proizvoda značajno poveća sa sadašnjih 4 miliona KM. Udio izvoza jaja u sektoru peradarstva je oko 7%.

Što se tiče pokrivenosti uvoza izvozom u peradarskom sektoru (uključujući proizvode kao i živu perad) za 2015. godinu je iznosila 138% . Vrijednost izvoza iznosila je 49 miliona KM a uvoza 35 miliona. Posmatrajući struktura uvoza oko 67% uvoza čini meso peradi, prerađevine oko 15%, 12% živa perad i oko 6% uvoz jaja.

Ispunjavanje uslova i dobijanje dozvole za izvoz na tržište Evropske unije bi bilo od velikog značaja za poljoprivredu uopšte i živinarsku proizvodnju, jer bi se povećala potreba za proširenjem kapaciteta, direktne investicije u sektor peradarstva a time i zapošljavanje. Dodatno, ovaj sektor se treba dodatno unaprijediti u razvijanju halal proizvodnje koja bi imala

posebne izvozne mogućnosti u nekim arapskim i azijskim zemljama koje imaju stalnu i značajnu potražnju za preradarskim proizvodima. Trenutno su u cilju ispunjavanja uslova i dobijanje dozvole za izvoz na evropsko tržište u toku aktivnosti za provjeru ispunjenosti Akcionog plana pripremljenog prema preporukama audit misije Ureda za hranu i veterinarstvo Evropske unije (FVO) nakon prvog dolaska i pregleda stanja u oblasti peradarske proizvodnje i proizvodnje konzumnih jaja. Preporuke su bile u određenoj mjeri adresirane na subjekte u poslovanju, a dio preporuka na uključene nadležne organe. Pristup inspektora FVO je da se prilikom audit (revizijske) misije procjeni dakle cijeli sistem, tačnije da li subjekti u poslovanju sa hranom ispunjavaju svoje legislativne obaveze, odnosno da li su od strane nadležnih organa provedene mjere kako bi se uvjerali da subjekti ispunjavaju svoje obaveze.

Ove aktivnosti se provode kako od strane svih uključenih nadležnih organa, tako i uključivanjem u određene segmente stranih eksperata. Cilj ovih aktivnosti je da se izvrše provjere na terenu uz obilaske objekata zainteresovanih za izvoz i primarne proizvodnje (na nivou farmi) sa kojih potiče sirovina, čime bi se izvršila dodatna edukacija, kako subjekata u svim fazama proizvodnje i prerade, tako i osoblja nadležnih organa koji provode službene kontrole. Sve preporuke su realizovane, a odnosile su se na usvajanje određenih propisa iz domena higijene hrane i mikrobiologije, unaprjeđenja sistema samokontrole i slijedivosti, te uvođenja akreditiranih metoda. Propisi koji su doneseni u svrhu realizacije akcionog plana su usvojeni od strane Vijeća ministara Bosne i Hercegovine na prijedlog Ureda za veterinarstvo Bosne i Hercegovine i Agencije za sigurnost hrane Bosne i Hercegovine, a sve u saradnji sa nadležnim organima entiteta i Brčko distrikta BiH. Ovi propisi utvrđuju obaveze i odgovornost subjekata u poslovanju u svim fazama, ali i obaveze svih nadležnih organa, te se ovi propisi provode od strane svih uključenih strana.

Prethodno je od strane Evropske komisije odobren plan praćenja rezidua za meso peradi i konzumna jaja, što je bio jedan od preduslova za pripremu izvoza živinskog mesa i jaja. U daljnjoj fazi radilo se na implementaciji donesenih propisa u cilju verifikacije da su mjere prema preporukama FVO provedene i dokumentirane, kako od strane subjekata u poslovanju tako i od strane osoblja koje provodi službene kontrole. Također, uporedo su nastavljene i aktivnosti u realizaciji programa kontrole salmonele.

U toku su aktivnosti za provjeru ispunjenosti akcionog plana pripremljenog prema preporukama audit misije Ureda za hranu i veterinarstvo Evropske unije (FVO) održane u 2012 godini. Preporuke su bile u određenoj mjeri adresirane na subjekte u poslovanju, a dio preporuka na uključene nadležne organe. Pristup inspektora FVO je da se prilikom audit (revizijske) misije procjeni dakle cijeli sistem, odnosno da li subjekti u poslovanju sa hranom ispunjavaju svoje legislativne obaveze, odnosno da li su od strane nadležnih organa provedene mjere kako bi se uvjerali da subjekti ispunjavaju svoje obaveze.

Ove aktivnosti se sprovode kako od strane svih uključenih nadležnih organa, pod koordinacijom Kancelarije za veterinarstvo Bosne i Hercegovine, tako i uključivanjem u određene segmente stranih eksperata. Cilj ovih aktivnosti je da se izvrše provjere na terenu uz obilaske objekata zainteresovanih za izvoz i primarne proizvodnje (na nivou farmi) sa kojih potiče sirovina, a na ovaj način i izvršila dodatna edukacija, kako subjekata u svim fazama proizvodnje i prerade, tako i osoblja nadležnih organa koji sprovode službene kontrole. Prema nadležnim službama Evropske unije (Direkcija za zdravlje i potrošače- DG Sante) je upućen zahtjev da se Bosna i Hercegovina uvrsti na listu posjeta Ureda za hranu i veterinarstvo (FVO) početkom 2017 godine.

U saradnji sa projektom FARMA II, angažovan je ekspert iz Evropske unije i u periodu od 26.09. – 7.10.2016 godine izvršen obilazak objekata zainteresovanih za izvoz u Evropsku uniju, kako bi se izvršila njihova evaluacija, odnosno evaluacija napretka u periodu nakon provedene

misije. U okviru ove misije izvršena je evaluacija ukupno 13 objekata (klaonice peradi, objekti za preradu mesa i pakirnice). Pripremljen je izvještaj za svaki od objekata i distribuiran objektima i nadležnim organima. Izvještaj sadrži opis utvrđenih rezultata (strukturalni zahtjevi i vođenje dokumentacije) u objektima i utvrđenih nedostataka, kao i ocjena postupaka službene kontrole. Navedena evaluacija će također poslužiti u smislu selekcija objekata koji će biti predmet posjete Ureda za hranu i veterinarstvo (FVO), nakon što Bosna i Hercegovina bude uvrštena na listu posjeta.

Kao dio priprema za revizijsku misiju, pripremljen je veći broj Uputstava, smjernica, vodiča i kontrolnih (ček) lista provjere namijenjenih osoblju koje provodi službene kontrole u objektima, kao i dijelom za subjekte u poslovanju sa hranom.

Za kraj novembra 2016 godine je predviđeno održavanje obuke za osoblje koje provodi službene kontrole na kojem će biti prezentirani navedeni dokumenti i gdje će se na praktični način prikazati postupci provođenja kontrola. U saradnji sa istim projektom, u periodu od 07. do 11. novembra 2016. predviđeno je održavanje obuke na temu "Implementacija nacionalnog programa za kontrolu Salmonella".

Takođe, krajem novembra ili početkom decembra 2016 godine predviđeno je i provođenje postupka odobravanja objekata od strane Ureda za veterinarstvo BiH u saradnji sa nadležnim organima entiteta u ovom sektoru (za koje se smatra da bi bili predmetom posjete Evropske unije) u skladu sa Pravilnikom o načinu odobravanja objekata koji se bave uzgojem živih životinja, proizvodnjom, preradom, obradom i skladištenjem proizvoda životinjskog porijekla za izvoz na tržište Evropske unije („Službeni glasnik BiH“ broj 102/12). Procjena je da bi se provođenjem navedenih aktivnosti provele sve potrebne predradnje za pripremu predstojeće revizijske misije FVO-a.

Kao i prethodne audit misije FVO, i naredna koja se treba organizovati u Bosni i Hercegovini od strane FVO prije dobijanja dozvole za izvoz a u cilju provjere ispunjenosti uslova, imaće svoj program koji uključuje sastanke sa nadležnim organima, te obilaske određenog broja farmi (primarna proizvodnja) i objekata za proizvodnju i preradu, kao i laboratorija. Na taj način FVO stiče sliku u funkcionisanje sistema, a ne samo pojedinačnih objekata. Ukoliko bi rezultati misije bili pozitivni, BiH bi bila uvrštena na listu odobrenih zemalja za izvoz ove grupe proizvoda, a lista objekata odobrenih za izvoz u EU bi bila formirana od strane nadležnih organa u Bosni i Hercegovini i svi objekti koji se odobravaju bili bi pethodno iskomunicirani tijelu Evropske komisije. Dakle, nakon odobrenja lista objekata funkcionise na principu garancija. Ipak, samo uvrštavanje Bosne i Hercegovine u programa posjeta zavisi od raspoloživosti resursa FVO kao i njihovih planova. Vrijeme poziva za provođenje misije FVO zavisi od verifikacije ispunjenosti uslova i čim se na terenu uvjeri da su ispunjeni svi uslovi biti će upućen poziv.

Realizovati u potpunosti sve aktivnosti definisane u Mapi puta s ciljem stvaranja uslova za izvoz proizvoda biljnog i životinjskog porijekla

Komisija za spoljnu trgovinu i carine Predstavničkog doma Parlamentarne skupštine Bosne i Hercegovine je na svojoj 44. sjednici, održanoj 30. marta 2010. godine, usvojila Zaključak kojim je zaduženo Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH da, u saradnji sa Kancelarijom za veterinarstvo BiH i Upravom za zaštitu zdravlja bilja, izradi Mapu puta sa ciljem stvaranja uslova za izvoz proizvoda životinjskog i biljnog porijekla, sa konkretnim rokovima i izvršiocima..

Savjet ministara je na 131. Sjednici 26.08.2010. godine razmotrio i usvojio Mapu puta sa ciljem stvaranja uslova za izvoz proizvoda životinjskog i biljnog porijekla, sa konkretnim rokovima i izvršiocima.

Ovim dokumentom su:

- Definisani međunarodni opšteprihvaćeni zahtjevi i zahtjevi EU za izvoz poljoprivredno prehrambenih proizvoda – hrane;
- Definisani problemi pri izvozu hrane iz BiH;
- Predloženi su koraci ka prevazilaženju navedenog stanja, sa ciljem izgradnje sistema sigurnosti i kvaliteta hrane u kontekstu izvoza, koji su predstavljeni u vidu 13 aktivnosti sa rokom realizacije od 12 mjeseci.

Ovakav pristup u izradi ovog dokumenta ima za cilj ukazati na izuzetan značaj ove problematike po zdravlje građana BiH, usporavanje ekonomskog razvoja, odbijanje stranih investitora i eliminisanje BiH iz međunarodne trgovine hranom, odnosno ekonomskih šteta koje neuspostavljanje efikasnog nacionalnog sistema sigurnosti i kvalitete hrane proizvodi. Suština je da se putem jasne legislative odgovornosti za sigurnost i kvalitet hrane, prenese na proizvođače i prerađivače.

Redovan polugodišnji izvještaj o realizaciji Mape puta sa ciljem stvaranja uslova za izvoz proizvoda životinjskog i biljnog porijekla se priprema u cilju izvještavanja Savjeta ministara BiH o realizovanim aktivnostima.

Naime, polugodišnjim i godišnjim izvještavanjem upoznajemo Savjet ministara BiH o dostignutoj realizaciji, problemima i zastoju pri realizaciji aktivnosti, te javnost o smjerovima implementacije i učešću nadležnih institucija u postizanju njihovih krajnjih rezultata. Proces pripreme izvještaja obuhvatio je definisanje i uspostavu sistema monitoringa i evaluacije koji je uključio interresornu saradnju i multidisciplinarni rad. Ovaj proces podrazumijeva prikupljanje podataka, analizu i njihovu obradu u okviru ovog izvještajnog dokumenta. Svrha navedenih aktivnosti usmjerena je na ostvarivanje nesmetanog izvoza proizvoda biljnog i životinjskog porijekla u zemlje EU. Ovaj izvještaj, pored identifikovanja problema, sadrži i preporuke/zaključke kreirane sa ciljem poboljšanja otklanjanja postojećih zastoja pri realizaciji predmetnog dokumenta.

Nakon utvrđene potrebe za revizijom dokumenta, Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH u nastavku aktivnosti na relizaciji „Mape puta sa ciljem stvaranja uslova za izvoz proizvoda životinjskog i biljnog porijekla“, otpočelo je sa aktivnostima na redizajnu dokumenta uz tehničku podršku USAID/Sida FARMA II projekta.

Održano je niz sastanaka sa svim relevantnim institucijama kao i radionica „Mapa puta na ispunjavanju zahtjeva bezbjednosti i kvaliteta poljoprivredno prehrambenih proizvoda u skladu sa opredjeljenjem i aktivnostima BiH za pristup u WTO i kandidatski status za EU“, 22.-23.06.2016. godine u Tesliću, gdje je donesen zaključak da će Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH svim relevantnim institucijama u mreži hrane dostaviti na mišljenje dokument „Mapa puta na ispunjavanju zahtjeva bezbjednosti i kvaliteta poljoprivredno prehrambenih proizvoda u skladu sa opredjeljenjem i aktivnostima BiH za pristup u WTO i kandidatski status za EU“.

Predloženi tekst dokumenta „Mapa puta na ispunjavanju zahtjeva bezbjednosti i kvaliteta poljoprivredno prehrambenih proizvoda u skladu sa opredjeljenjem i aktivnostima BiH za pristup u WTO i kandidatski status za EU“, dostavljen je svim relevantnim institucijama na mišljenje, nakon čega će dostavljena mišljenja biti razmatrana i uvrštena u redizajnirani dokument. U skladu sa pristiglim komentarima i njihovom opravdanosti će se izvršiti

korigovanje teksta dokumenta i nakon konačnog usaglašavanja biti upućena u dalju proceduru usvajanja.

Izraditi i usvojiti propise i mjere za uvođenje tržišnih standarda kvaliteta u skladu sa evropskim standardima OECD-a (tržišni standardi za voće i povrće, žitarice, meso i mlijeko), odnosno sa standardima organizacije zajedničkog tržišta EU

U Bosni i Hercegovini još uvijek nije preuzeta EU legislativa koja reguliše tržišne standarde za voće i povrće. Samim tim inpekcijski organi nemaju pravni osnov za kontrolu voća i povrća u skladu sa tržišnim standardima, niti na granici, niti u unutrašnjosti u skladu sa definisanim standardima u EU. Svjesni tog problema i već duži period nadležne institucije rade na prevazilaženju istog. Domaći proizvođači koji su izvozno orijentisani prilagođavaju svoju proizvodnju zahtjevima tržišta na koje izvoze u skladu sa zahtjevima u pogledu tržišnih standarda i njihovi proizvodi predmet su kontrole fitosanitarne inspekcije na granicama zemalja u koje izvoze. Roba koja ulazi na tržište Bosne i Hercegovine iz ovoga segmenta je apsolutno bez kontrole u pogledu tržišnih standarda i to stvara sliku robe sumnjivog kvaliteta. Takođe to zasigurno utiče i na konkurentnost domaće proizvodnje s obzirom da se zbog nepostojanja kontrole na tržištu može naći voće i povrće van klase i plasirati kao roba u klasi.

Svjesni svih prethodno navedenih problema u Ministarstvu spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH je u prethodnom periodu preuzeto niz koraka kako bi se prevazišla trenutna situacija. Jedna od obaveza koja je proizašla iz Akcionog plana Savjeta ministara Bosne i Hercegovine za ublažavanje posljedica pristupanja Republike Hrvatske Evropskoj uniji koji je usvojen na sjednici Savjeta ministara održanoj 07.03.2012. godine, predstavlja i donošenje Pravilnika o tržišnim standardima za voće i povrće. Donošenjem Pravilnika o tržišnim standardima za voće i povrće mora se obezbjediti i ispunjavanje obaveza i pravila međunarodnog prava, odnosno obaveza koje je BiH preuzela potpisivanjem međunarodnih ugovora i sporazuma u oblasti trgovine (CEFTA, SSP, EFTA i dr.).

U cilju izvršavanja preuzete obaveze, predstavnici Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH, entitetskih ministarstava poljoprivrede i Brčko Distrikta BiH dogovorili su zajedničku saradnju pri izradi teksta navedenog Pravilnika. Takođe je dogovoreno da će harmonizovani tekst biti upućen entitetskim nadležnim organima i BD na usvajanje.

S tim u vezi organizovano je niz sastanaka i radionica na kojima se radilo na izradi harmonizovanog teksta Pravilnika, kao i javna rasprava na kojoj je predstavljena prva radna verzija dokumenta. Komentari dobijeni na javnoj raspravi, kao i komentari dobijeni naknadno su ugrađeni u tekst Nacrta pravilnika. Nakon što je usaglašen tekst Prednacrta pravilnika isti je u skladu sa dogovorom proslijeđen entitetskim ministarstvima poljoprivrede na usvajanje.

Više puta smo entitetskim nadležnim ministarstvima sugerisali potrebu usvajanja Pravilnika u skladu sa dogovorom, međutim Pravilnik još uvijek nije usvojen i u jednom od entiteta.

Ojačati lanac upravljanja i sistem službene kontrole hrane i hrane za životinje koji je usklađen sa evropskim standardima i centralnu bazu podataka

Prethodno je izloženo da neće biti moguće implementirati jasan i efikasan sistem kontrole i garantovati sigurnost hrane bez potpunog i uspostavljenog zakonskog okvira u skladu sa odredbama EU. Stoga je polazna tačka usaglašavanje bh. zakonodavstva sa zakonodavstvom EU i definisanje jasnih nadležnosti i lanca upravljanja zakonskim odredbama.

Međutim, samo usklađivanje nije dovoljno da se osigura primjena pravnih zahtjeva na terenu. Dakle, nadležno tijelo treba uspostaviti sistem koji garantuje odgovarajuće kontrole primjene i provedbe zakona u zemlji nakon usaglašavanja (Službene kontrole).

Službene kontrole po Evropskim standardima trebaju osigurati revizije higijene hrane za proizvode životinjskog porijekla u skladu s Uredbom (EC) 854/2004 kako bi verificovali:

- Informacije o prehrambenom lancu;
- Dizajn i održavanje prostorija i opreme;
- Pred-operativnu i post-operativnu higijenu;
- Higijenu osoblja;
- Kontrolu štetočina;
- Kvalitetu vode;
- Kontrolu temperature;
- Unos hrane – izlaz hrane (dokumentacija).

Takođe, obavezne su i revizije HACCP-a za proizvode životinjskog porijekla u skladu s Uredbom (EC) 854/2004 kako bi verificovali:

- Trajnu i ispravnu primjenu postupaka;
- Usklađenost s mikrobiološkim kriterijima;
- Usklađenost u odnosu na ostatke, kontaminaciju, zabranjene tvari
- Odsutnost fizičkih rizika.

Inspekcija se provodi nad svim subjektima u prehrambenom sektoru i sektoru hrane za životinje u skladu s Uredbom (EC) 882/2004. Uredba omogućuje nadležnim tijelima da poduzmu korake ako utvrde neusklađenost kako bi se osiguralo da subjekt u prehrambenom sektoru ispravi situaciju.

Prema definicijama iz Uredbe 882/04 o službenim kontrolama, a koja je prenesena u domaće Zakonodavstvo u vidu Pravilnika o službenim kontrolama, koje se provode radi verifikacije postupanja u skladu sa zakonom o hrani i hrani za životinje, zdravlju životinja i propisima za dobrobit životinja, „nadležno tijelo“ predstavlja centralno tijelo države članice nadležno za organizaciju službenih kontrola ili bilo koje drugo tijelo kojem je dodijeljena nadležnost. Da bi se zadovoljili ti zahtjevi, potrebno je, u slučaju da je nekoliko nadležnih tijela uključeno u službene kontrole kao što je slučaj u Bosni i Hercegovini, imati integriran sistem između komponenti (horizontalna koordinacija) kako bi se osigurala efikasnost službenih kontrola i sigurnost potrošača.

Službene kontrole hrane bi se trebale provoditi u skladu sa planovima kontrole, koji bi se trebali pripremati na osnovu iscrpnih i pouzdanih podataka. Stoga je osnovni uslov za efikasnu službenu kontrolu uspostavljanje sistema upravljanja podacima na svakoj tački kontrolnog lanca, počevši sa centralnim nivoom i završivši na lokalnom nivou.

Odgovornosti u polju sigurnosti hrane su fragmentirane između i Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa sa svojim Upravnim organizacijama (Kancelarija za veterinarstvo i Uprava za zaštitu zdravlja bilja, Agencije za sigurnost hrane) te nadležnih organa entiteta, kantona i opština na lokalnom nivou. Trenutno nije u potpunosti efektivan lanac zapovijedanja i koordinacije između nadležnih tijela, uključenih u aktivnosti službene kontrole, na centralnom, entitetskom i lokalnom nivou. Kao što je napomenuto ranije, EU zakonodavstvo ne ograničava broj nadležnih tijela uključenih u sektor sigurnosti hrane, ali zahtijeva da su sva, uključena, nadležna tijela pravilno iskoordinirana i da zajedno rade bez preklapanja aktivnosti. Upravo taj nedostatak je neophodno usaglasiti i jasno definisati zakonskim rješenjima izradom pomenutih zakona i definisanjem jasnih nadležnosti u sistemu sigurnosti hrane.

Organizovati i provesti niz obuka za subjekte u poslovanju sa hranom po standardima EU o kontroli kvaliteta

Obuka u svim segmentima lanca bezbjednosti hrane i u svim institucijama u mreži hrane je važna za poboljšanje stručnosti u proizvodnji i kontroli hrane. Posebno je bitno provoditi tu ključnu aktivnost za potrebe nadležnog tijela zaduženog za kontrole, ali i samokontrola kod subjekata u poslovanju hranom koji moraju biti potpuno svjesni svojih odgovornosti. EU je vrlo zaokupljena ovim pitanjem te je uključila neophodne odredbe u Uredbu 852/2004 u vezi sa obavezama proizvođača i slično tome, obaveze nadležnih tijela sadržane su u Uredbi 882/2004. Napominjemo da su ove Uredbe u Bosni i Hercegovini prenesene u domaće zakonodavstvo kao „Higijenski paket“

Obuka predstavlja ključni element koji osigurava da je svo osoblje koje garantuje plasiranje sigurne hrane na tržište (subjekti u poslovanju hranom i nadležna tijela) svjesno svoje uloge, odgovornosti i zadataka koje trebaju realizovati. Ovo znači da je obuka bitna za nadležno tijelo koje je odgovorno za službenu kontrolu, te bi oni trebali znati šta da rade, kada i kako. Ovo se, takođe, odnosi na subjekt u poslovanju hranom, koji je odgovoran za sigurnost gotovog proizvoda koji se plasira na tržište. Mreža laboratorija je takođe odgovorna i obavezno uključena u službene kontrole, i trebaju osigurati odgovarajuću obuku svog osoblja kao što je propisano u Uredbi 882/2003.

Na osnovu ovih opservacija postoji jasan dokaz da postoji potreba za osiguranjem obuke na različitim nivoima u lancu sigurnosti hrane (centralni, regionalni i lokalni) za inspeksijska tijela. Program obuke treba implementirati u Bosni i Hercegovine, u svrhu kontinuiranog obrazovanja zaposlenih kao što je navedeno u Uredbi 882/2004. Član 6 navodi da bi nadležna tijela trebala osigurati da svo osoblje koje obavlja službene kontrole dobije, u kontekstu svog područja kompetencije, odgovarajuću obuku koja će im omogućiti da kompetentno preuzmu dužnosti i provedu službene kontrole na ispravan način. Ova obuka trebala bi pokriti data područja na odgovarajući način. Uredbe sadrže listu pitanja kojima se treba pozabaviti: različite tehnike kontrole, zakonodavstvo, opasnosti i sistem službene certifikacije.

Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa, zajedno sa Upravnim organizacijama, Upravom za zaštitu zdravlja bilja, Kancelarijom za veterinarstvo, Agencijom za sigurnost hrane kao i sa entitetskim, kantonalnim i institucijama BD nadležnim za službene kontrole u oblasti hrane, a uz pomoć različitih međunarodnih organizacija i instrumenta pomoći EU, obavlja kontinuirano različite obuke kako za tijela koja vrše kontrolu tako i sa subjektima u poslovanju sa hranom. Naravno, te obuke treba intenzivirati i ono što nedostaje je opšte planiranje obuka. Svakako treba pojačati izradu priručnika za obuku i smjernica.

U nastavku dajemo pregled obuka koje su provedene u tekućoj godini od strane institucija:

Agencija za bezbjednost hrane

U periodu od 01.01. – 31.10.2016. godine Agencija za bezbjednost hrane je u saradnji sa TAIEX instrumentom održane su sljedeće ekspertske misije u Bosni i Hercegovini:

- Službene kontrole i monitoring programi za vodu za piće i prirodnu mineralnu vodu, 17.-19.05.2016. godine, Mostar,
- Izrada Plana upravljanja krizom za hranu i hranu za životinje sa operativnim hitnim mjerama, 13.-17.06.2016. godine, Mostar,
- Obaveze subjekata u poslovanju s hranom u informiranju potrošača za svježe, rashlađeno i smrznuto meso, 12.-16.10.2016. godine, Mostar,

- Laboratorijske analize pesticida i kontaminanata u hrani, 20.-24.06.2016. godine, Mostar i
- Procjena rizika, 18.-22.07.2016. godine, Mostar.

U navedenom periodu održane su i dvije radionice na sljedeće teme:

- Službene kontrole i monitoring programi za vodu za piće i prirodnu mineralnu vodu, 20.05.2016. godine, Sarajevo i
- Obaveze subjekata u poslovanju s hranom u informiranju potrošača za svježe, rashlađeno i smrznuto meso, 06.10.2016. godine, Mostar.

Agencija za bezbjednost hrane Bosne i Hercegovine je u periodu od 01.01. – 31.10.2016. godine nastavila veoma uspješnu saradnju sa Generalnim Direktoratom za zdravlje i sigurnost hrane Evropske komisije, koja se zasnivala na učešću predstavnika Bosne i Hercegovine na brojnim radionicama u oblasti sigurnosti hrane putem programa "Better Training for Safer Food (BTSF)". U navedenom periodu predstavnici iz Bosne i Hercegovine su uzeli učešće na sljedećim obukama održanim u organizaciji BTSF:

- „EU legislativa u hrani za životinje“, 01.-05.02.2016., Bremen, Njemačka,
- „Kontrola kontaminanata u hrani i hrani za životinje“, 11.-14.02.2014., Rim, Italija,
- „Zakon o hrani za životinje“, 14.-18.03.2016., Nantes, Francuska,
- „Pravila higijene EU i audita HACCP-a“, 10.-13.05.2016., Amsterdam, Holandija,
- „Kontrola kontaminanata u hrani i hrani za životinje“, 09.-14.05.2016, Brisel, Belgija,
- „Trening o aditivima, enzimima i aromama“, 15. - 18.8.2016, Valencija, Španjolska,
- „Kontrole kontaminanata u hrani i hrani za životinje“, 13. - 16.09.2016., Sofija, Bugarska,
- „EU propisi o higijeni hrane za životinje i revizija HACCP sistema“, 27.-30.09.2016., Budimpešta, Mađarska,
- „Kontrole kontaminanta u hrani i hrani za životinje“, 04.-07.10.2016., Rim, Italija i
- „HACCP principi i tehnike audita“, 24.-28.10.2016., Budimpešta, Mađarska.

Kancelarija za veterinarstvo:

Kancelarija za veterinarstvo Bosne i Hercegovine je organizovala obuke prevashodno namijenjene za osoblje koje provodi službene kontrole (veterinarske inspektore) u smislu veterinarsko-zdravstvenih zahtjeva za izvoz proizvoda životinjskog porijekla. Obuke su organizovane dijelom samostalno, dijelom koristeći instrument EU – TAIEX i u saradnji sa projektom FARMA.

Tek manjim dijelom su organizovane obuke namijenjene subjektima u poslovanju sa hranom i to u svrhu korištenja TRACES sistema elektronske najave pošiljki namijenjenih izvozu. U 2016 godini ova obuka je organizovana 3 puta sa učešćem nadležnih veterinarskih inspektora i osoblja objekata iz sektora mljekarstva koji su uvršteni na listu odobrenih objekata.

Provedena je obuka i za nadležne veterinarske inspektore iz sektora peradarstva, putem projekta FARMA II putem kojeg su predstavljeni i zahtjevi za subjekte u poslovanju sa hranom u 13 objekata.

Putem TAIEXa organizovana su 3 radionice:

- Radionica na temu uslova za izvoz mesa peradi i jaja u EU (11 i 12 maj 2016 godine) uz učešće osoblja nadležnih veterinarskih organa;

- Radionica o higijeni hrane za životinje, kontroli medicinirane hrane za životinje i aditiva za hranu za životinje (18 i 19 maj 2016 godine) uz učešće osoblja nadležnih veterinarskih organa i subjekata u poslovanju sa hranom za životinje; i
- Radionica o zdravstvenim zahtjevima za divljač (1 i 2 juni 2016 godine) uz učešće osoblja nadležnih veterinarskih organa i predstavnika lovačkih udruženja.

Uprava za zaštitu zdravlja bilja:

- 18-19./21-22.04.2016. godine, Sarajevo-Mostar, održan je Twinning Projekat IPA 2012 EU-FITO Procedure pri uvozu, izvozu i ocjena Institucija u pogledu ispunjenosti uslova za uvoz štetnih organizama za obavljanje naučnih istraživačkih djelatnosti.
- 17.04.2016. godine, Istočno Sarajevo, Twinning Projekat IPA 2012 EU-FITO, Radionica u cilju jačanja svijesti o fitosanitarnoj kontroli u BiH.
- 4-5.4.2016. godina, Banja Luka Twinning Projekat IPA 2012 EU-FITO Radionica Priručnik o procedurama za rad fitosanitarnih inspektora
- 15.3-18.3. 2016. godina, Sarajevo- Mostar- Banja Luka, Twinning Projekat IPA 2012 EU-FITO, Biljni pasoši 75 učesnika
- 29. februara i 1. marta na Poljoprivrednom institutu u Banja Luci i 3. i 4. marta 2016. godine, Uprava Bosne i Hercegovine za zaštitu zdravlja bilja, u okviru Twinning projekta IPA 2012 EU-FITO-BIH, organizovala je radionice na temu „Izrada smjernica za OECD certifikaciju“, u Federalnom zavodu za poljoprivredu na Butmiru
- 24.-25.02.2016. godine Banja Luka Twinning Projekat IPA 2012 EU-FITO na temu: Priručnik za fitosanitarne inspektore -6 učesnika
- 23-25.02.2016. godine EPPO Panel Radna grupa za karantinske štetne organizme u šumarstvu-18 ulesnika
- 08.02.2016. godine, Banja Luka Twinning Projekat IPA 2012 EU-FITO na temu Priprema monitoring plana za BiH, 22 učesnika
- 02-02.2016. godina, Mostar sastanak Twinning light Projekta IPA 2012 EU-FITO, Izrada Izvještaja Programa posebnog nadzora na krompiru za 2015. Godinu-15 učesnika
- 26-28.01.2016. godine, Sarajevo-Banja Luka, Twinning Projekat IPA 2012 EU-FITO, Sastanak Fitoregistar-5 učesnika
- 26.01.2016. godina, Sarajevo Strategija IUG izrada Nacrta okvirnog jednogodišnjeg akcionog plana
- 18-19.01.2016. godine Sarajevo Twinning Projekat IPA 2012 EU-FITO, Sastanak „Priručnik o procedurama za fitosanitarne inspektore“ -6 učesnika.

Naravno, neophodno je napomenuti da i entitetski nadležni organi vrše obuke kako inspektora tako i subjekata u poslovanju sa hranom, a u okviru svojih nadležnosti i oblasti djelovanja

U oblasti ribarstva ubrzati aktivnosti na usklađivanju domaćeg zakonodavstva kojim se uređuje ova oblast i uložiti dodatne napore u provođenju acquisa za oblast akvakulture

Bosna i Hercegovina ima veoma povoljne geografske, klimatske, hidrološke i ekološke uslove i veoma dugu tradiciju u uzgoju i potrošnji ribe. Preovladava proizvodnja salmonidnih i ciprinidnih vrsta ribe obzirom na značajno slatkovodno bogatstvo koje čini sedam vodnih slivova, veliki broj riječnih i planinskih jezera te podzemnih voda. Vodno bogatstvo Bosne i Hercegovine je čisto i nezagađeno, i ima veliki potencijal za razvoj posebno slatkovodnog ribarstva. Takođe, Bosni i Hercegovini pripada i 25 km obale Jadranskog mora koja je u

potpunosti locirana u opštini Neum. Najznačajnije riblje vrste u sektoru akvakulture BiH su salmonidne (kalifornijska pastrmka, potočna pastrmka i potočna zlatovčica), ciprinide (šaran, amur, bijeli glavaš tolstobik), morske (lubin, orada i zubatac) i mekušci (dagnje i ostrige).

Kapaciteti za proizvodnju i preradu ribe u BiH, vodno bogatstvo, hidrološki kao i ekološki uslovi, te fizičko-hemijska svojstva vodotoka, razvijena tehnologija kako uzgoja tako i prerade ribe, tradicija u uzgoju i proizvodnji ribe kao i konstantan rast izvoza ribe predstavljaju izuzetne preduslove za povećanje proizvodnje i prerade ribe. Međutim, iako u BiH postoje izuzetni prirodni uslovi i potencijali instalisanih kapaciteta za proizvodnju/uzgoj ribe od oko 15.700 tona, njihova iskorištenost na godišnjoj osnovi iznosi samo oko 25%, odnosno oko 4.000 tona.. Uzimajući u obzir nivo proizvodnje oko 2.200 tona ili nešto više od 50% proizvedene/uzgojene ribe se plasira na inostrano tržište, pokazuje da proizvodnja ribe u Bosni i Hercegovini ima i izuzetan izvozni potencijal.

Proizvodnja ribe u BiH je prva grana prehrambenog sektora koja je u kratkom roku uspjela ispuniti standarde i postavljene kriterijume po pitanju bezbjednosti hrane, te osigurati izlazak na najzahtjevnija tržišta kao što je tržište Evropske unije. Riblje meso je bilo prvi proizvod animalnog porijekla iz Bosne i Hercegovine za koji je dobijena dozvola za izvoz u Evropsku uniju. Kada se govori o ispunjavanju uslova za izvoz, onda se prije svega misli na primjenu međunarodnih standarda i standarda Evropske unije kako u zakonskoj regulativi tako i u procedurama, a naravno i izvoznici sa svoje strane ispunjavaju sve potrebne veterinarske, higijenske i sanitarne uslove kao što je standard za ovu granu privrede HACCP ali i druge potrebne standarde. Ribarstvo je izvezno orijentisana grana i, kako je već rečeno, više od polovine proizvodnje se izvozi, a najznačajnija tržišta za izvoz ribe i ribljih prerađevina iz Bosne i Hercegovine su Evropska unija i zemlje CEFTA 2006, posebno Republika Srbija. Tržište Republike Hrvatske je u prethodnom periodu bilo od izuzetnog značaja za izvoz ribe i ribljih prerađevina a njenim ulaskom u Evropsku uniju i napuštanjem CEFTA i izmjene uslova u trgovini, plasman ribe iz Bosne i Hercegovine se značajno smanjio, i to za oko 50% za poslednje tri godine.

Ipak ukupan izvoz ribe i ribljih prerađevina u poslednje tri godine bilježio je variranje količine i vrijednosti izvoza uzimajući u obzir da je poplava u 2014. godini uticala na smanjenje proizvodnje ribe a samim tim i na izvoz. Ipak u 2015. godini izvezeno je 2.200 tona ribe i ribljih prerađevina u vrijednosti od 12 miliona KM što je u odnosu na prethodnu godinu više za 26% u smislu vrijednosti, odnosno 25% u smislu količine.

Stupanjem na snagu Privremenog sporazuma 2008.godine, Evropska unija je ukinula sve carine ili takse jednakog efekta na ribu i riblje proizvode porijeklom iz Bosne i Hercegovine, sada je to i potvrđeno kroz primjenu Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju koji je stupio na snagu 1.juna 2015. godine.

Prema ovom Sporazumu za izvoz iz Bosne i Hercegovine u Evropsku uniju navedeni su trgovinski ustupci (kvote) Zajednice prema Bosni i Hercegovini za četiri vrste ribe: pastrmka (60 t), šaran (130 t), zubatac (30 t) i lubin (30 t), te prerađevine od morske ribe (50 t + 50 t) (prerađevine i konzervisane sardine i inćuni), što je ukupno 350 t. Izvoz ribe preko ove količine nije uslovljen, i nastavlja se u skladu sa Sporazumom, i samo od bh proizvođača zavisi da li će i koliko izvoziti ribe na tržište EU. Ugovorena količina od 350 tona se realizuje u skladu sa Sporazumom bez dodatnih opterećenja, dok količine koje prevazilaze utvrđenu kvotu imaju 70% MFN carine.

Pregovarački tim Tokom pregovora o zaključivanju Dodatnog protokola na Privremeni sporazum o trgovini i trgovinskim pitanjima, odnosno Sporazum o stabilizaciji i pridruživanju (SSP), između Bosne i Hercegovine i Evropske unije, a povodom pristupanja Republike Hrvatske Evropskoj uniji je završio pregovore i osigurao povećanje izvozne kvote za pastrmku na 500 t, šarana takođe na 500 tona i inćuna na 60 tona. Početak primjene novih kvota je januar 2017. godine, što je značajno za sektor ribarstva ali i ukupnog ekonomskog razvoja i zapošljavanja u Bosni i Hercegovini, s obzirom na potencijale i kvalitet proizvoda a posebno na evidentnu potražnju ribe i ribljih proizvoda na tržištu Evropske unije.

S obzirom da je politika ribarstva u nadležnosti entiteta i Brčko Distrikta Bosne i Hercegovine, a da se tehnički pregovori sa EU pripremaju i vode uz podršku Ministarstva spoljne trgovine i ekonomskih odnosa i Direkcije za evropske integracije radi što bolje pripreme i vodjenja uključene su većina nadležnih institucija. Osim navedenih tu su: Kancelarija za veterinarstvo, Agencija za sigurnost hrane, entitetska ministarstva poljoprivrede i inspektorati i Odjel za poljoprivredu Vlade Brčko Distrikta sa inspekcijom za veterinarske poslove. O aktivnostima ove Radne grupe upoznata je i Evropska komisija kojoj je predodčen organigram nadležnih institucija u oblasti ribarstva u Dokumentu za diskusiju.

U skladu sa nadležnostima, priprema i usvajanje regulative je realizovana na entitetskom kantonalnom i nivou Brčko distrikta BiH.

Oblast ribarstva prema EU i *acquis-u* je mnogo širi aspekt i uključuje većim dijelom oblast morskog ribarstva i pomorstva, a koji je zbog veličine morske obale i usmjerenja aktivnosti u ovom dijelu na turizam u Bosni i Hercegovini, nije bilo primarno pitanje sa aspekta pomorskog ribarstva, nego se više fokusiralo na uzgojno slatkovodno ribarstvo – akvakulturu. Potpisivanje, a posebno stupanjem na snagu odredbi Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju, Bosna i Hercegovina ima obavezu da pripremi i osposobi institucije i strukture za preuzimanje i implemenaciju EU *acquiuisa* u oblasti ribarstva. Stoga su preduzete aktivnosti da se u širi krug nadležnih institucija u narednom periodu uključe i druge relevantne i nadležne institucije, kao što su: Ministarstvo sigurnosti i Granična policija (sigurnosni aspekt), Ministarstvo komunikacija i transporta (primjena UNCLOS Konvencije), Ministarstvo civilnih poslova (primjena ILO Konvencija o radu na moru), Agencija za statistiku BiH sa entitetskim zavodima, VTK/STK BiH – Grupacija proizvođača ribe i ribljih preradevina, Federalni Inspektorat (za pomorski dio koji pripada Federacije BiH, npr. kapetanije: pomorske, riječne i jezerske), kantoni (Kanton Hercegovačko - Neretvanski), Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika (istraživanja kulturnog nasljeđa), NGO – Akademska zajednica, proizvođači, udruženja i dr., te lokalna zajednica (općina Neum).

Sve ove institucije moraju biti uključene u pripremu relevantnog dokumenta za morsko ribarstvo i pomorstvo čiju koordinaciju u procesu evropskih integracija uz osiguranje međunarodne tehničke pomoći može realizovati Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa u saradnji sa svim uključenim i nadležnim institucijama. Za BiH je važno da uključi i razvije vlastite naučno-istraživačke kapacitete kako bi učestvovali ravnopravno u istraživanjima mediteranskih zemalja i inicijativa kakva je npr. Jadransko-jonska inicijativa (EUSAIR) u oblasti ribarstva i pomorstva („Blue economy“).

S tim u vezi, Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa je na osnovu zaduženja Savjeta ministara BiH nastavilo sa aktivnostima i saradnjom u okviru FAO Opšte komisije za ribarstvo Mediterana (FAO GFCM)¹, koja održava redovne godišnje sjednice i sprovodi svoju politiku i

---

¹ 22. Sjednice održanoj 08.09.2015. godine na kojoj je razmotrena i usvojena Informaciju o aktivnostima i saradnji u okviru FAO Opšte komisije za ribarstvo Mediterana (FAO GFCM), i MVETO BiH zaduženo da u saradnji sa nadležnim institucijama u BiH nastavi sa aktivnostima u cilju pripreme Bosne i Hercegovine za punopravno članstvo u FAO GFCM

aktivnosti preko Sekretarijata, koji ima sjedište u Rimu, Italija, a u periodu između sjednica realizuje programske aktivnosti putem svojih odbora i to:

- Savjetodavnog naučnog odbora (*Scientific Advisory Committee - SAC*),
- Odbora za akvakulturu (*Committee on Aquaculture - CAQ*),
- Odbora za usklađenost (*Compliance Committee - CoC*),
- Odbora za administraciju i finansije (*Committee of Administration and Finance - CAF*) i njihovih unutrašnjih jedinica.

Opšta komisija za ribarstvo Mediterana, između ostalog, ima odgovornosti za održavanje pregleda stanja živih resursa Mediterana, uključujući i njihovu količinu i nivo njihove eksploatacije, kao i stanje ribarstva koje se zasniva na njima, formulacija i preporučivanje odgovarajućih mjera za očuvanje i racionalno upravljanje živim resursima. Takođe, ovo tijelo sačinjava pregleda ekonomskih i socijalnih aspekata industrije ribarstva i prijedlog preporuka u cilju njenog razvoja, prikuplja informacije, radi na aktivnostima u vezi istraživanja i razvoja, uključujući i zajedničke projekte u oblasti ribarstva i zaštite živih resursa te promocija programa za akvakulturu i poboljšanje priobalnog ribarstva. Bosni i Hercegovini je na 40. sjednici Komisije koja je održana u maju 2016. godine na Malti, dodijeljen status neugovorne članice u ovom tijelu. Opšta komisija za ribarstvo Mediterana ima podršku zajedničkih projekata na sub-regionalnom i regionalnom nivou koji unapređuju naučnu saradnju i izgradnju kapaciteta u zemljama korisnicama, u skladu sa prioritetima i strateškim ciljevima. Jedan od tih projekata je *AdriaMed* u koji su Institucije iz Bosne i Hercegovine (predstavnicima univerziteta, ministarstava) odnedavno uključene. Ovaj projekt pruža podršku zemljama sudionicama pri formuliranju i realizaciji strategija upravljanja ribarstvom, putem zajedničkih istraživanja i multidisciplinarnih analiza.

Kako je već naglašeno, i obzirom da dosadašnje analize u oblasti akvakulture koje pokazuju posjedovanje značajnog i u velikoj mjeri neiskorištenog potencijala u Bosni i Hercegovini, saradnja sa Komisijom (GFCM) može pomoći prije svega u razvoju i harmonizaciji domaćeg zakonodavstva sa zahtjevima FAO Opšte komisije za ribarstvo Mediterana (GFCM), koji su u cijelosti konzistentni sa zakonodavstvom Evropske unije. Bosni i Hercegovini će Komisija služiti i kao platforma za zajedničko djelovanje sa ostalim priobalnim zemljama Jadranskog mora prilikom planiranja i upravljanja manjim i rijetkim vrstama ribe, invazivnim vrstama, određivanju zona za akvakulturu i rekreativno ribarenje, kao i izgradnji kapaciteta kroz programe za opšte ribarstvo i jačanje naučne i tehničke saradnje.

Ministarstvo spoljne trgovine i ekonomskih odnosa BiH je u skladu sa svojim nadležnostima i aktivnostima na međunarodnom planu ostvarilo uslove za ostvarenje međunarodne podrške u oblasti preuzimanja zakonodavstva u oblasti ribarstva i akvakulture u skladu sa zahtjevima Evropske unije. U tom smislu entitetska i kantonalna ministarstva te Vlada Brčko distrikta su zvaničnim dopisima obaviješteni o ovim mogućnostima te se u narednom periodu očekuje da dostave svoje potrebe u smislu dobijanja tehničke asistencije te nastavka realizacije zaključka Doma naroda Parlamentarne skupštine BiH sa 22. sjednice održane 31.08.2016. godine. Do sada je Federalno ministarstvo poljoprivrede dostavilo zahtjev i potrebu za tehničkom asistencijom u izradi Studije stanja u morskome ribarstvu te iskazali potrebu za pripremu Zakona o morskome ribarstvu i studije stanja biljnog i životinjskog svijeta u Neumskom zalivu.